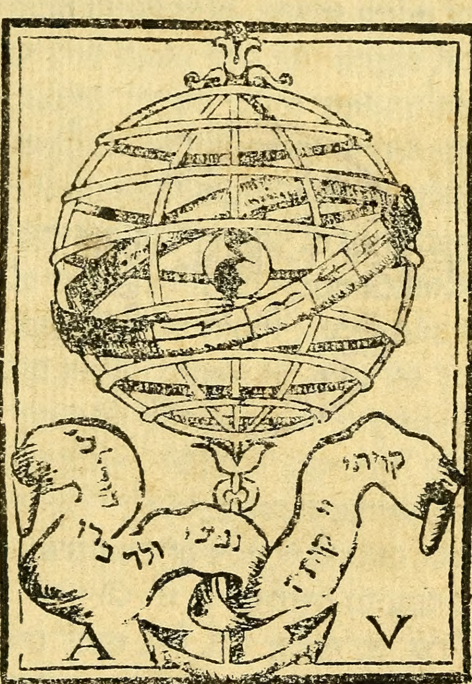
Ibn Shem-Tob, Joseph ben Shem-Tob.

Kevod Elohim

כבוד אלהים

להחכ׳ הפלוסוף האלהי ר׳ יוסף בן כבוד
החכם החסיד ר׳ שם טוב בן שם טוב זצ״ל

יחליפו כח יעלו אבר

כנשרים ירוצו ולא ייגעו ילכו ולא ייעפו:

נדפס פה פירר״א העיר הגדול״ה והמפוא״רה בבית
כר׳ אברה״ם ן׳ אושקי יצ״ו שנת ט״ו נדחים

תחלת

דבר יי׳ נהיה עושה עבדיו ומענה אגבעיתיו ויאמר
יי׳ הן האדם הנז׳ אשר ארח לחברה את החיה למינה
ואת הבהמה למינה היה כאחד ממנו לדעת טוב ורע ועתה כי ישלח ידו
לקחת לו למינה חן ושכל טוב בעיניו המדיניים ויאכל גם מעץ הדעת
ומזימה בחקירת הדרושים הגבוהים גם כי ירבה התבודדות ועיון בחיי
העיוניים אחרי כלותו ומלאת לו שבעים שנה לא תהיה לו ערכה וישוב
העפר אל הארץ כשהיה וכמה יתרון זה אל אדוניו לעלות נפשו אל האלהים
אשר נתנה האם בראשי הקדמות למודיות וקצת תולדות מופתיות
יתנשא נאמר אני אמלוך בטבעיות ובאלהיות הלבעבור משמני הארץ
תהיה מושבך מה זה מהרת למצוא בסודו׳ הטבע פליאה וכי ארכו לך ימי
החקירה אם נגלו אליך סתרי המציאה וכי יקרה קן צפור לפניך מה
שמו ושם בנו המודיע מהותו כי תדע עלית למרום שבית אילי משכלות
עליונות הידעת באמת מספרם ומי מדד בשעלו ארץ תבניתם או מי
נרד בשלמות שכלו החלק האמתי מחלקי הסותר בתבונתם או מי הוא
זה ואי זה הוא אם תכן את רוח המניע אות׳ גם לבו לא שכב בליל׳ וברא׳
אשמורו׳ כרא״ כל חיות דור״ פליאה בעצם השמי״ הים לו חלק ונחלה ואם
באלה געלה נפשך התוכל לדעת כל הקורות אותך בהוייתה למן היום אשר
נתת לבך להתענות ולחשוב מחשבות נמרצו׳ ויכלת עמד על אמתת צורתך
הדברית אשר בה תתפאר ותחשוב להשאר דבר אתה עמנו ונשמעה אשר
הקרה יי׳ אלהיך לפניך בה דעת לא יושכל אפשרות סותרו ומי שלא
יעמוד על מהות הדרוש איך יצייר משיגו ואשר לא יעמוד על עצמו איך
ידע זולתו הגבוה מאתו ומה יקחך לבך לשאול מה למעלה לעמוד בסוד
קדושים רבה התחלות המורגשים רואי פני המלך יי׳ צבאות לנצח נצחים
היושבים אחרי ראשונה במלכות אראלים שרפים ותרפישים מיום עשות
יי׳ אלהים ארץ ושמים הנהגתם נתונה בידם מי לא ייראך מהביט אליהם
ודבר אין נחש עם אדם וכי תמלוך בכל אות נפשך בחמלת יי׳ אותך
בידיעת מציאות לבד מקצת כמצאים נבוהים אשר עמדו על זה המופתים
ההכרחיים התפאר בחזיון כי שם נגלו אליך האלהים והיה כאשר יניח
יי׳ אלהיך לך מעמלך בחקירה ישאלך בנך לאמר הגידה לי מה משכרתך
ומה תאמר נפשך בעליוני הדרושים אשר הטענות בהם לגודל מעלתם ויקר
תפארת גדולתם את רודפיהם יכשילו יבושו מאד כי לא השכילו והיה
כי תקראנה מלחמה מלחמת הטענות המקיימות כל אחד מהמחשבות

מהקבילות ויסף לכך לאמר דרוש כי השג תשיג והבן תבין אתה מלא חכמה וכליל יופי הנה תקום לעזרת תועי רוח אם ידעו בינה מה יעשה אשר לא כמעשיך וכגבורת חכמתך אם לקנורס ביצירה והמה קרנים ואם לסבות הכרחיות אחרות היד יי תקצר מהושיע במעט או ברב. ליי אלהינו

הרחמים והסליחות ישתבח הגומל לחייבים טובו׳
בעל כל אשר גמלנו פנים בפנים דבר יי׳ אום
להחי׳ נפשותינו מרד׳ שחת: היום הזה׳ ראינו
כי ידבר אלהים את האדם וחי אחרי מותו
אחרי נמכר גאולה תהיה לו כזאת
התיר״ יבא אל המנוח׳ וש הנחלה
יתברך ויתרומ״ על כל ברכה
ותהלה : תם ונשלם
שבח לאל בורא עולם

כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו
יצרתיו אף עשיתיו:

למה שהיה כל הנמצא מחודש לו שני מציאות המציאות אשר לו בעצמו והמציאות המושכל אשר לו בעושהו: והיה המציאות המושכל סבה למציאתו אשר לו בעצמו על הגד שצורת הכסא אשר בנפש האומן סבה למציאותה מחוץ לשכל והיה שלמות העשוי כפי מה שידמה ויתיחס אל אותו הנימוס המושכל ממנו והיו הנמצאים כלם מושכלים ומצויירים אצל עושיהם ישתבח בציור אחד פשוט בתכלית הפשיטות אשר אין הציור ההוא בלתי לוי׳ לבדו הוא מבואר השלמות כל נמצא ומדרגתו כפי אשר ידמה אלהותו המציאות המושכל המסובב אשר בעושהו יתברך באופן היותר שלם שאיפשר לפי טבעו ולזה אמר כל הנקר׳ בשמי ירצה בזה כל הנקרא בשם אלהות והוא התדמות הנמצא אל הממציא והתיחסו אליו יחס העשוי אל הצורה המושכלת אשר בנפש העושה כמו שהנקרא בשם זולתו הנה לא להתיחסות והתדמות באהבה מה בין שניהם וגו׳ אמר ולכבודי בראתיו: ירצה כי שלמות כל נמצא הוא כפי מה שימצא בו מדמיון אותו המציאות המסובב ולכן היה תכלית הנמצא שיתדמה כפי טבעו אל אותו הסדר המושכל ונימוס מסובב לפי טבעו : ולכן יאמרו המעמקים כי הוא ישתבח התכלית האחרון לכל המציאו׳ ואל זה רמז רבי׳ משה ז״ל בפרק י״ב מהחלק ה״ג מספר המור׳ כאשר ביאר כי לא ימצא תכלי׳ אחר למציאותו זולתי רצונו יתברך רמז בזה אל מה שרמזנו שאין שם תכלית אחרון זולתי הגעת שלמות התדמות הצורה הנמצא מחוץ אל אותה הצורה המושכלת אשר הוא בבורא יתברך אשר הוא אמתת רצונו ועצמות האלהות אחר שהיה השכל ממנו יתברך בפעל תמיד והיה הוא המושכל מכל הפנים אחר שלא קנה אותו המושכל כענין בשכל אשר לנו כי המושכל ממנו נקנה מהזולת ונשתלם בו ומצייר עצמנו בציורנו זולתינו ובו ותעלה הענין בהפך כי המציאות עלול לאותה ידיעה ובציורו עצמו יציו׳ הנמצאות כלם יתברך שמו· ולכן כבראו אלו הצורות שיראה בהן כבוד ורצונו יתב׳ ויהיה בכאן צורות מחוץ לשכל ירמוז אל אותה הצורה אשר בעצמו ישתבח כי הכוונה האחרונה הוא הגיע שלמות להתדמות אל המלך הראשון יתברך ולכן כל אשר יקרא זה השלמות להתדמות אל אותו המציאות המושכל

המשובח תתרבה מעלתו ויראה כבוד אותה הצורה המשובחת ולזה אמר
הרב המורה באותו פרק יג׳ העמוק הנפלא כל נמצא אמנם כיון בו עצם
הנמצא ההוא אשר רמזו בו התכלית האחרון לכל נמצ׳ א הוא אמתת עצמו
במה הוא משל למציאות אשר לו בנמצא הראשון יתברך אשר הוא התכלית
האחרון אשר בעבורו כל הנמצאות להתדמות לשלמותו ולקחת ממנו מה
שאיפשר ולזה התרבה הדר ויופי הצור׳ המלאכותית בכל אשר תדמה אל אות׳
הצורה וסדר המלאכה המעולה אשר בנפש הנגר החכ׳ האומן ויראה כבודו
באופן יותר שלם בהראות שלמות הצורה מהנן וכמו שהאומן האחד החכם
עם היותו אחד והמלאכה וסדר׳ השלם אשר בו אחר יחדש צורו׳ נבדלות קצת
יותר יקרות מקצת לפי הטבע החמר אל קבול רצונו כן הוא הענין בחלוף
האישי הנמצ׳ הזה ויתחלפו החמרי׳ והטבעי׳ מאש׳ יגזו״ רצונו אשר הוא עצמו
אשר הוא התכלית האחרון לכל ישתבח : ובהיות זה כן הוא מבואר שכל
אשר יקרב הנמצא להקרא בשמו אשר הוא ימצא על שלמותו בהתדמות
אליו אם בטבע אם בבחירה יראה כבוד בוראנו יתברך · ואמנם אמר
בראתיו יצרתיו אף עשיתיו ירצה בבריאה יתחדשו הדבר במוחלט אחר
האין הגמור והיצירה בדברים אשר אחר התחדש חמרם נתחדשה צורתם
ובעשייה בדברים אשר אחר התחדש צורתם ישלמו ויתוקנו בדברים אשר
הם במדרגת השלמות האחרון כמו שהוא הענין באדם שהשלמות הראשון
נברא עמו אמנם האחרון לא ימצא ממנו בבריאה האנושית זולתי ההכנה
לא לבד ולזה יצטרך אל עשיה בהשתדלות : וראוי שלא ילקח מה שאמר
מהתיחסות והתדמות הנמצא אל הממציא מהדמיון והיחס האמתי : כי
כבר אמר יתברך ואל מי תדמיוני ואשוה אבל על שלא יהיה הסדר הנה
נאמר על אותו סדר בשתוף גמור ואל זה כוון יתברך באמרו ואשוה ולמה
שהיה כל נמצא משתוקק אל שלמותו והיה השלמות בכל הדברים כשיעור
מה שימצא להם מהראשון השלם האחד הפשוט אשר באותו הסוג אשר בו
ישוערו השלמיות הנמצאים באותו המאמר אחר שיתחייב שימצא פשוט
אחד ראשון בכל מאמר ומאמר הוא השיעור והמדידה ליתר הדברי׳ אשר
באותו סוג והיה הראשון האחד הפשוט השלם בתכלית השלמיות אשר
ממאמר העצם אשר הוא התחלה ליתר הנמצאים הוא הבורא יתב׳ באופן
שלא נמצא לכל אחד חלקו מהטוב והשלמות כי אם כפי קרבתו ממנו ו
והתדמותו אליו באופן היותר שלם שאיפשר לפי טבעו והיה האדם מוחד
המכין שאר הנמצאות ההוות הנפסדות בראות בו כבוד קונו יתב׳ להיותו

נקרא בשמו אשר נאמר לו נעשה אדם בצלמנו כדמותנו הוא מחויב שנכסוף נכספה וגם כלתה נפשו רוחו ונשמתו בטבע להשיג זה השלמות והצלחה אשר בעבורו נברא אחר שאי אפשר בזולתי טבעו ימצא בתחילת הויתו על תכלית שלמותו האחרון כי עיר פרא אדם יולד ולזה לא נאמר בו כי טוב במעשה בראשית אחר שהטוב האמתי הוא ימצא הדבר על שלמותו האחרון אשר בעבורו נברא הבלתי נמצא לאדם בתחלת מציאותו הטבעי׳ ולכן לא סרו עדת האנשים כלם הקודמים והמתאחרים לא יסורו מלדרוש תמיד לעמוד על אמתתו והתחלפו דעות כלם נגדרו קצתם שמוהו דברים נגלים גשמיים או מסיגים גשמיים וקצת׳ דברי׳ עיוניים וההמון מתחלפים באמתתו אל החכמים החוקרים ואנשי דתינו האל יתברך יאמרו כי הוא לעבוד אל האלהים כמו שאמרו בסוף גמרת קדושין : וכבר העמיקו קצת מחכמי דתינו האחרוני׳ לדבר על הפלוסופי׳ אשר יאמרו כי השלמו׳ האחרון הוא ציור המושכלות וכמו שאמר ן׳ רשד בסוף ספרו ספר הנפש אבל המאמ׳ בכחה ר״ג העיוני׳ יאמרו כי דתינו האלהית תמאן זה והבדלנו להקל מעלינו עול משאת טענות בעלי ריבנו הפלוסופים לארסטו החכם הראש דבר בזה הדרוש וחקר ממנו בספר המדות הנקרא ליוני ניקומכיאה ולנוצרים אטיקס במאמר הראשון ובעשירי ממנו ולא ראיתי אחד מחכמי תורתינו החסידים הקדושים ז״ל ממי שהגיע אלינו דבריהם חקר עליו בזה רצוני אם מה שביאר ארסטו במאמריו אלה מסכים עם מה שכוון אליו נותן תורתינו יתברך אם לא ואם יחלוק על הכוונה אל יתברך התוריית הנה כשאמרו ראיו״ וספקות לא מופתים כי האמת בלתי חולקת על האמת כמו שזכר הוא בסוף ספר מליצה אבל האמת עד לעצמו מסכים מכל הצדדין כמו שביאר גם הוא בראשון מספר המדות הנזכר וראוי אם כן נהשתדל בהתרת אותם הספקות כי בהתרם תשלם האמת ויוסר המכשול מעיני המעיינים לבלתי יתפתו אחר דבריו׳ בהורות לפניהם דרך לא יהיו נבוכים בארץ העיון • והנה המקום המיוחד לזה הדרוש הוא אותו הספר וכבר ראיתי קצת מחכמינו מנו הספקות המתחייבות להנחתם אלה קצתם מעצם הדת כמו שעשה בזה אדוני אבי ז״ל בתחלת ספר האמונות אשר לו כי הוא הוכיח אותם בזה מאד ואם היה שכוונתו ז״ל היתה רצויה ומעשיו לשם שמים ואני אינני כחולק על רבו חלילה לי מי׳ ואף כי אחרי מותו אבל כמתגדל וחוקר על תכלית כוונתו וחכמתו עכ״ז הנה להיות הנדון ראוי שיהיו בעלי הריב משתתפים בקבול ההקדמו׳ והאמונת ההתחלות כמו שביאר הפלוסוף בראשון

מספר השמע והיה שאותם ההתחלות התוריות אשר בהם התוכח אדוני
אבי ז״ל בספרו הנזכר בלתי מקובלות לבעלי רוכי המתפלספים היונים
כבודו במקומו מונח הנה לא השיב על דבריה׳ ולא סר מעלינו תלונ׳ מופתיה״
אבל אני לא אראה זה נעלם ממנו ז״ל עם תכלית חכמתו בהפלגת הגלותו
אבל שהוא התוכח עם החכמים הישראלים המאמינים תורת משה שבכתב
שבעל פה והם המקבלים בהכרח אותם ההתחלות לפי סברתו וכן יראה
ומפשט מאמריו ז״ל אבל בעבורם שלא השתדל להביא טענותיהם ולכן לא
התיר אותם : הנה הכריח אחד משני הדרכים ונשארו הספקות ואולי
נסמך על מי שקדמו מחכמינו כמו הרב ר׳ חסדאי ז״ל שהוא השתדל להם׳
הדמויים אשר בעבור׳ יאמרו שתכלית המין האנושי הוא השכלת המושכל׳
כמו שספר בספרו ספר אור י״י : אמנם מה שנמצא לארסטו בזה הוא
בשני מאמריו אלה • ולא נמצא לאחד ממי שקדמוני יחלוק עליו בזה :
ולא שיחקור ממנו ומפני שבארך הזמן נשלמו המלאכות והדרושים כי כל
אחד יש לו להוסיף במלאכתו במה שחסר ממנה זולתי כפי יכלתו • והיה זה
הדרוש העמוק הנפלא חסר הדבור על אלה המאמרים • לכן ראיתי אני
יוסף בן הה״ר ר׳ שם טוב ן׳ שם טוב ז״ל עם היותי רואה קוצר דעתי לחקור
מזה בכל יכלתי • וראיתי שמעשה זה בשאביא תחלה סברת ארסטו בכתבו
על דרך הפרקים המפוזרים בכל מה שאמצא בספריו ובספרי מפרשיו
המבוארים דעתו ואכתוב בסוף כל פרק מאי זה ספר ומאי זה מאמר
לקחתי אותו ולא אשנה בכוונתו אבל במקום שלא אמצא פירו׳ על דבריו
מה משא׳ תלמידיו ויש בו עומק וספק אבי׳ דבריו בלשונו ואח״כ אפרשהו
כדרך פי׳ על המלה בג״ה • ואחר שהשל׳ זה אשא ואתן על דבריו אם יחלוקו
על דתינו ואם לא יחלוק בדרך התרת אותם הספקות אם נמצאו חולקים
ותועלת זה המאמר ידוע בנפשו כי הוא המודיע הטוב העליון אשר לאדם
והתכלית שבעבורו נברא : והידיעה הזאת מדרכת האדם אל השגת
הדברים אשר בהם יושג זה השלמות ולזה היה תל שהכל פונים בו : ולמה
שהיה שלמות האדם האחרון אשר בעבורו נקרא בשמו י״י ויורה על כבודו
כביר אלהים יען כי ידמה אל ציורו המשובח באופן היותר שלם שאפשר
לפי מעלת טבעו והי׳ זה המאמ׳ המודיע זה הטוב והשלמו׳ האנושי אשר הוא
כבוד בוראנו קראתי את שמו כבוד אלהים ובכאן התבאר כוונתו וחלקיו
הראשוני׳ ותועלתו ומה שיור׳ עליו שמו וזהו מה שכלל אותו פתיח׳ זה הספר
המאמר בטוב האדם העליון ובהצלחתו האמתי׳ ותכלי׳ מציאותו :

פרק ראוי לאדם שישתדל בהכרת הטוב העליון והתכלית האחרון
לאדם לפי שהידיעה בו מועילה מאד בקיום האדם וארחו
לפי שכאשר יהיה התכלית נודע יוגבלו ויבוארו הפעולות אשר יביאו אליו
ואשר יעיקו ממנו כמו שקרה למורים בחצים שכאשר יעמידו לנ״ס המטרה
לחץ לכוין אליה יהיה יותר ראוי לפגוע אותה ולא יחטיאוה : וכן יהיה
הענין בבני אדם אצל ידיעתם זה הטוב כי הוא מיישר ומתקן הפעלים
המביאים אליו · ולכן ראוי שנשתדל בידיעתו ושנבאר מה הוא ולאי זה
מן החכמות ומן המלאכות מיוחס ארסטו בראשון מספר ניקומכיאה :

פרק ואף אם יהיה הטוב המיוחד בחיים האחד אחד במין עם הטוב
המיוחד בכל אנשי המדינה וזה בשיהיה הטוב אשר ימצא
בחיים המדיני אפשר מציאותו בחיים המתבודד היחיד הנה נאמר שהטוב
המיוחד בחיים האחר יהיה מציאותו באנשי המדינה יותר גדול ויותר שלם
וראוי שיבוקש לאנשי המדינה וכל שכן אם אי אפש׳ מציאות הטוב הנמצא
לחיים המדיני לחיים המתבודד שהי׳ חיוב בבקשתו יותר ראוי באותו מאמר

פרק יחוייב שימצא בכאן טוב עליון אליו יפנו שאר הטובות והוא
תכלית כל הדברים הנעשים נרצה בעבור עצמו ואינו נרצה
בעבור זולתו וזה הטוב והצלחה האדם והוא מסתפק בנפשו ואין רצוני
שיסתפק האדם בו בעצמו יחידי ומנהגו מנהג החיים המתבודד בורח
מהחברה אבל רצוני מזה הטוב יסתפק בו האדם יגיע אליו בעמדו עם
זולתו כי האדם מדיני בטבע באותו מאמר :

פרק למה שהיה האדם אחד מהנמצאות הטבעיות יחוייב שיהי׳
לו תכלית בגללו אחר שכל נמצא טבעי יש לו תכלי׳ בעבורו
נמצא כפי מה שהתבאר בחכמה הטבעית כל שכן האדם אשר הוא היותר
נכבד מהם ולמה שהיה האדם מהכרח מציאותו המדיני היה זה התכלית
אמנם יגיע לו מצד שהוא חלק מדינה ז״ רשד בפירושו למאמר השני מספר
הנהגת המדינה לאפלטון ·

פרק הכל מודים במציאות הטוב העליון ושהוא ההצלחה ו
והאנשים מתחלפים במהותו כי קצתם חשבו שהוא
התענוג הגשמי : וקצתם חשבו שהוא העושר · וקצתם חשבו שהוא
האדנות והכבוד · וקצתם חשבו שהוא הענין בידיעת הכוללות המופשט׳
והתדבק בטוב הכולל אשר יחשבו שהוא נמצא כפי מה שהיתה סברת
אפלטון והחקירה על כל הדעו׳ אשר נאמרו בזה הוא מות׳ אבל די לחקור

מהדעות אשר יחשב שיש להם טעם וכביטו״ אלא יתבאר בקלות בטול יותר הדעות ארסטו בא׳ מהאיטיקש :

פרק רבים נחשבים בהמיים כי הם בוחרים דרכי הבהמו׳ והושבים שהמאכל והמשתה התכלית האנושי והבעלי חיים משותפים אלינו בזה ואם היתה ההצלחה באלה הדברים הגשמיים היו החזירים יותר מצליחים כי הם יותר מעונגים בזה באותו מאמר :

פרק באמת נאמר כי חוש המשוש אשר בו נקח התענוגים הגשמיים חרפה הוא לנו כי איננו לנו מצד שאנחנו אדם אבל מצד היותנו בה״מ משתתפים עמהם ארסטו למאמר הג׳ מספר האיטיקש :

פרק ובעבור שהיה ההצלחה והטוב עליון איננו דבר מבוקש בעבור זולתו אבל כל הדברים בעבורו והיה הכבוד נדרש למען יאמינו הרואים שהם בעלי מדות ולכן ירצו שיכובדו מן המעולים הוא גלוי כי מעלת המדות יותר נכבדת מן הכבוד כי כל דבר נדרש מפני דבר אחר אותו האחר הוא יותר אמתי במעלה וכבוד ממנו וגם כן כי ההצלחה ראוי שתמצ׳ בפע׳ ההצלח׳ לא בזולתו והכבוד אי׳ פועל המכוב׳ אב׳ המכובד אי ראוי שיהיה זה המצליח מפני מה שפעל האחר גם כי הכבוד הוא קל ההסרה כי הוא ביד זולתו ואין ראוי שתהיה ההצלחה ותכלית האדם קל ההסרה אבל בקושי יותר ולכן יראה טעות מי שחשב שהכבוד והאדנות הוא הטוב האנושי בראשון מספר המדות :

פרק וגלוי מענין העושר שהוא איננו מבוקש לעצמו אבל לזולתו והוא להכין הדברים הכרחיים והנאותים בחיים וההצלחה נדרשת תמיד לעצמותה וגם כן העושר חוץ מן העשיר וההצלחה דבקה אל המצליח וגם כן העושר נקנה לפעמים בקרי והזדמן כאלו תאמר בירושה או מציאה או שאר המקרים ונאבד גם כן בקרי והזדמן וההצלחה והטוב האנושי אין ראוי שתקנה בקרי ולא שתפסד בקרי אבל בבחירה ורצון ולכן אין העושר ההצלחה באותו מאמר :

פרק אמר יוסף אלה הראיות העתקתי אותם מספר ארסטו אף על פי שהוא לא אמר׳ בזה הלשון אבל הם בכח דבריו כי מצאתי הנסחאות מבולבלות מה שהעתיק ן׳ רשד עם מה שהועתק מהלטין אלא כאשר פרשתי אני הוא הנכון בדברי ארסטו ונאות לאמת וכבר חקר רבינו סעדיה גאון ז״ל בספר האמונות מכל הדעו׳ אשר נאמרו בזה הדרוש ויתבאר לנו עם החקירה הספר האמונות ההם וארסטו לא חקר יותר

מאלו מפני שבבטול אלה הג׳ דעות הנמצאים להמון רוצה לומר התענוגי׳ והכבוד והעושר יתבאר הפסד יתר הדעות ובכאן דעת רביעי :

והוא לפקח הפלוסופים והוא דעת הגזרות האפלטוניות וארסטו השתדל בביטולו השתדלות עמוק ומקומו היותר נאות הוא במה שאחר הטבע ושם מנה כל השקרים המחייבים למי שמניח הכללים עומדים בעצמם חוץ לשכל מפני שהדעת ההוא מפורסם לא ראיתי להעתיק בכאן אותם המאמרים

פרק בעל החכמה המדינית ישתתף עם בעל החכמה הטבעי׳ בעיון בזה המבוקש רוצה לומר בתכלית האנושי כי זה התכלית מצד שהוא שלמות לגשם טבעי יעיין בו בחכמה הטבעית ויקים בינו ובין שאר השלמיות אם מצאו לו שלמות יותר מאחר ומפני שהשלמיות האנושיות לא ימצא מהם מהטבע אלא ההכנות לבד והיה שאין בטבע ספוק שיגיע לנו אל אלו השלמיות בשלמות אבל יגיעו ברצון ובזריזות מהשתדלות היה בעל החכמה המדינית גם כן יעיין בו מזה הצד ו׳ רשד בביאורו במאמר השני בספר הנהגת המדינה לאפלטון :

פרק למה שהאדם מורכב מגוף לנפש ומדרגת הגוף מדרג׳ החמר והנפש מדרגת הצורה כמו שיתבאר בג׳ מס׳ הנפש והחמר מפני הצורה והצורה מפני פעולותיה כי הנה שלמות האדם בתכליתו ימצ׳ בפעולות המגיעות ממינו בלא ספק ו״ רשד באותו מאמר :

פרק ענין ההצלחה יתבא׳ כשנבאר מהו פעל האדם וזה שכמו שאנו רואים שהטוב בכל אחד מהענינים המלאכותיי׳ והטבעי׳ ימצא בפעל מיוחד בענין מהם כמו כן ראוי שיהיה ענין הטוב הנמצ׳ בפעל האדם ביחוד רוצה לומר אשר ייחדה מאשר הוא אדם כמו שהשבח והגנ׳ הנמצא יש במשורר מאשר הוא משורר הוא השיר כן השבח והגנות שימצא לאדם הוא בפעולתו המיוחדת מאשר הוא אדם בא׳ מהאיטיקס :

פרק הפעולו׳ הנמצא׳ באדם מהן פעולו׳ משותפו׳ לו ולזולתו מהנמצא׳ הפשוטו׳ והמורכבו׳ והמשותפו׳ מגיעי׳ מצורו׳ משותפו׳ מהן ומיוחד׳ והן יגיע מצור׳ מיוחד׳ וקרב׳ שישתתף האד׳ עם הגשמי׳ הפשוטי׳ הו׳ כח הנטייה וזאת הצורה אינה נפש והדבר שבו ישתתף עם המורכבים הוא נפש הגשמים האלו צמחים ובע״ח והצמחים ישתתפו לו בהזנה והגדול ויוכרלו וממנו בצד אחר כמו שנבאר ואולם אשר יתיחד האדם הוא הכח הדבר התבאר בספר הנפש שזה שני חלקים עיוני ומעשי רוצה לומר בעיוני והכח המשיג העניינים השכליים אשר אין מבוא במציאותם לרצוננו כמו

ידיעת השמים וכל צבאם ובכלל החכמות העיוניות והמעשי הפונה אל הידיעה בדברים הם אל רצוננו כמו ההנהגה במעשינו והוא גלוי שהצורות המשותפות מדרגתם מן המיוחדות מדרגת החמר מהצורה והאדם הוא מפני צורתו המיוחדת במו שהוא הענין בכל נמצ׳ לפי שצורתו המיוחדת יפעל פעולותיו המיוחדות ובהיות מה שהוא וכשהיה כח זה כן והוא תכלית האדם אמנם הוא בפעולותיו המיוחדות בו והם פעולות הדבור הנה תכלי׳ האדם והצלחתו אמנם הוא כשיהיו פעולותיו המיוחדות בו מגיעות ממנו בתכלית הטוב והמעלה כי הטוב והרע בדבר אמנם ימצאו בסוג אחד מ מפעולותיו כי טוב הכנור ורעתו אמנם ימצאו בפעולתו המיוחדת ולזה נאמר בגדר ההצלחה שהיא פעל לנפש המדברת כפי אשר תחייבהו המעל׳

ן׳ רשד בביאורו לספר הנהגת המדינה :

פרק לכל המינים פעל מיוחד ולאדם אם כן פעל מיוחד מצד שהוא אדם מן ההכרח שכ׳יח לנגרים ולאושכפים פועל מיוחד ולאדם אין לו פועל כמו שיש לחלקי האדם שהם היד והרגל ויתר האברים מעול׳ מיוחד׳ כך יש לאדם בכלל פועל מיוחד ואי אפשר שתהי׳ פעולתו המיוחד׳ הגדול ולא ההרגש כי זה ישתתפו בו הצמחים ובע״ח נשאר אם כן שהדבור הוא הפעל המיוחד לאדם מצד מה שהוא אדם ובו ימצא ההצלחה ופעולותיו

ארסטו׳ מה׳ בניקומכיאה :

פרק והדבור המיוחד באדם שני חלקים חלק שהוא מחשב ומתבונן רוצה לומר משיג שופט על יושר הכונה ואל זה החלק ייוחס הדבור בעצם וראשונה וחלק שהוא נקשר וכפוף אל המחשיב והוא המתעורר והנה יחס הדבור אל זה החלק מפני שהוא כפוף ונקשר אל הדבור ואל מה שיצווה השכל ובאלו השני חלקים מהנפש תמצא המעלה האנושית כאשר יפעלו הפעולות אשר תחייבם המעלה באותו מאמר :

פרק וידמה שיש לנפש האדם טבע בלתי מדבר אלא שהוא משותף אל הדבור מצד מה והוא החלק התאווני הנקרא מתעורר וזה מפני שהוא מטה אזן אליו ועושה מצותו ולכן יהולל הכובש את יצרו :

וכבר יראה שיש בנו טבע הפכי לדבור וימשכהו אל הפך הצד אשר ימשך אליו הדבור ויקר׳ לנפש בזה הענין כענין הרע״ב לאיברי׳ שאנחנו כרצ׳ להניע׳ לצד אחר והם ינוטו אל צד אחר וזה בעצמו הוא החלק אשר מדרכו שיהיה נכנע לדבור ועושה מצותו ובו היתה הנהגת המדינות באותו מאמר :

פרק המעלה תחלק אל שתי מעלות א׳ המיוחסת אל החלק מהנפש
אשר תיוחס אליו הדבור מההשגה בעצמות והמעלה הזאת
נקראת תבוניות ומיני החכמה והדעת והתבונה והב׳ הנדיבות והיראת
חטא והגבורה והיושר וזולתם והראיה לזה כי כשתאר נו מדות האדם לא
נאמר בו שהוא חכם או מבין אבל צדיק וישר ועניו ונדיב וזולתם כסוף
אותו מאמר :

פרק לפי שחלקי הנפש המדברת יותר מאחד היו המעלות יותר
מאחר ואחר שהתבאר שהיא שני חלקים עיונית ומעשית
הנה השלמיות מהם עיוניים ומהם מעשיים בספר הנפש :

פרק מפני שהיה החלק המתעורר מחלק הנפש והיה ממנו גם כן
שבכר יתעורר האדם כפי מה שיחייבהו העיון ויקשר עמו
והיה גם כן מזה הצד מיוחס אל הדבור יהיו השלמיות ג׳ מעלות עיוניות
ומעלות מדותיות ומעלות מעשיות וזה שני מינים מן לא יצטרך אל פעולתו
מחשבה נוספת כמו המלאכות ומין יצטרך אל מחשבה נוספת להמצי׳ אותם
הכוללים בחמרים מיוחדים כפי איש איש כמו הרפואה הוי השלמיות :
ד׳ עיוניות מדותיות מעלות מעשיות ומעלות מחשביות ר״ל אשר יצטרכו אל
מחשבה נוספת ן׳ רשד בספר הנהגת המדינות :

פרק מציאות המעלות כלם נאים אחר קשה המציאות מאד בטבע
מהאיטיקש :

פרק מציאות הפחיתיות כ״ש גם כן נאים אחר דבר יוצא מן הטבע
כז׳ מהאיטיקש :

פרק אלה השלמיות יחוייב שתהיה קנתם מפני קנת עד שיהיה
כם שלמות ראשיו דרוש לעצמו וזולתם בעבורו כי היה הנמצא
האחד לו שלמות אחד במספר ן׳ רשד בספר ההנהגה :

פרק המלאכות המעשיות הנכנו תחלה מפני ההכרח מפני החסרון
המשיג את האדם במציאותו ואי אפשר מציאותו זולתם בג׳
מספר הנפש ·

פרק החלק העיוני אין מציאותו בעבור ההכרח אבל מצד היותר טוב
ומה שמציאותו מצד היותר טוב יות׳ נכבד ממה שמציאותו מפני
ההכרח ולכן רוב מה שיראה זה החלק מן העיון רוצה לומר המעשי מפנ,
העיוני בה מספר ההנהגה :

פרק המעלות המחשביות הנה הם מפני המלאכות ואחר בהמלאכות

הם מפני המעלות העיוניות מבואר שהמחשביות מפני העיוניות בספר ההנהגה:

פרק כמו שהיו המעלות המעשיות מפני העיוניות באותו הצד בעצמו היה אדון בטבע מי שהוכן לקבל החכמות העיוניות על מי שהוא בירירתו מסתפק על המעלות המעשיות בספר ההנהגה:

פרק המעלות המדותיות מפני המושכלות העיוניות מפני שכבר התבאר בחכמה הטבעית שההתעוררות והתשוקה שני מינים מין יהיה מהדמיון ומין יהיה מהמחשבה והסברה הנה ההתעוררות אשר יהיה מהדמיון הוא בהכרח בלתי מיוחד באדם ואמנם הוא מיוחס אל בע״ח במה שהוא בע״ח ואולם ההתעוררות אשר יהיה מהמחשבה והסברה הנה הוא מיוחד באדם ובמציאות ההתעוררות בזה התאר מיוחס לאדם ואין המעלות המדותיות דבר זולת שיהיה זה החלק יתעורר אל מה שתשפוט במציאותו המחשבה ובשיעור אשר תשפוט ובעת אשר תשפוט ומבואר שזה הפעל איננו בדבר זולת החלק העיוני מהנפש ובהיות זה כן יהיה זה החלק אמנם יקנהו המעלה מן החלק המחשבי הנה החלק המחשבי הוא יותר אמתי במעלה והיה הוא יותר נכבד ויותר נבחר וגם כן הנה זה החלק ישתתף לנו בו הרבה מהבע״ח כמו הבהמות הנמצאות בארץ ואמנם יהיה אנושי מצד הסברה והמחשבה ומה שהוא הסבה בהיות דבר נתאר מה הנה הוא יותר ראוי באותו התאר וגם כן הנה כבר יראה בכאן מענין אלו המעלות שהאדם בם עובד זולתו משל זה השווי אמנם הוא מפני המעשים והיראת חטא מפני התענוגים המעיקים מהפעולות היפות והגבורה מפני הדברים המזיקים והנדיבות מפני הממונות ואולם החכמה הנ׳ הוא גלוי מענייניה שהאדם איננו מוכן בה אל שיעבוד זולתו וגם כן אלו המעלות הם יותר ראויות כשיהיו היולניות מן החכמות העיוניות ויותר ראויות כשיצטרכו בעמידת הגוף ולא אל הגוף לבד אבל גם אל הכלים והדברים אשר מחוץ כמו שהנדיבות יצטרך אל הממונות בעבור שיפעל בם פעולות הנדיבות וכמו כן השוה כדי שיפעל השווי והגבור יצטרך אל הכח והעזר:

ואולם החכמות העיוניות הנה הם היותר חזקות שהדברים בנקיון מהחמר עד שכבר יחשב בם שהן נמצאות בפנים מה וכבר התבאר בזולת זה המקום שמה שהוא יותר חזק הבדל מהחמר הוא היותר נכבד אבל זה המין מהשלמות מדרגתו מהשלמות מדרגת ההנעה אשר לא יתכן הגעת התכלי׳ זולתם ולזה יחשב בזה השלמות שהוא התכלית הרחוק והאחרון

לקורבתו ממנו : הנה כבר התבאר מזה שהשלמות האנושיות ארבעה סוגים ושהם כלם מפני השלמות העיוניות וכי זאת הצלחה האחרונה לאדם ותכליתו : ן׳ רשד בפרק ה׳ מהמאמר הב׳ מבאורו לספר הנהגת המדינה לאפלטון :

פרק שלמות המדות והוא שיהיו מדרגתם על תכלית מעלתם וזה אינו אלא הצעה לזולתו ואינו תכלית כוונה לעצמו כי המדות כלם אינן רק בין איש מהאנשים ושבכלי לזולתו שאם תעלה בלבך שאחד מבני אדם עומד לבד אין לו עסק עם אדם כמצא כל מדותיו הטובות עומדות בטלות אין צורך להם ולא ישלימוהו בדבר אמנם יצטרך אליהם ויקבל תועלתם עם הזולת ר״מ בפ׳ נד׳ מהח״ג מהמורה ·

פרק השלמות האנושי האמתי כשיגיעו לאדם המעלות השכליות רוצה לומר ציור המושכלות ללמוד מהן דעות אמתיות באלהות וזו היא התכלית האחרונה והיא משלמת האדם שלמות אמתי והוא לו לבדו ובעבורו יזכה לקיומות הנצחי · ובה האדם אדם באותו מאמר ·

פרק רבים יחשבו שהשחוק הוא תכלית החיים וזה יראה סכלות · אמנם יראה כי השחוק מצד מהנאות כי הוא דומה למנוחה והמנוחה דרושה בעבור הפעל כי בני אדם אינן יכולין ליגע תמיד והן צריכין מנוחה והנה אין המנוחה לעצמה הנה אין המנוחה התכלית כי הוא גם בעבורו הפועל בעשירי מהמדות ·

פרק החיים המאושרים הם בשמחה אבל לא בשחוק והפעל המעולה הראוי שיהיה החלק היותר טוב שבאדם אבל בשחוק כבר ישתמש כל איש בהמי ופחות זה הצלחה לא תנתן לאיש הבהמי והפחות אבל לאיש נבחר ומעולה באותו מאמר :

פרק ההצלחה היא פעל לנפש הדברית כפי המעלה · הנה ראוי שיהיה מהיותר טוב והיותר טוב הוא השכל :

וכפי הטבע יראה כי הוא ראש ואדון כי הוא ישכיל הדברים האלהיים ולכן הוא אלהי או מהדברים היותר אלהיים אשר בנו ופעולתו המיוחדת תהיה המעולה השלמה וההצלחה האחרונה והוא העיון ימצא בזה סגולות ההצלחה כי זאת הפעולה רוצה לומר העיון בשכל יותר מעולה מפני שהפועל אותה והוא השכל יותר נבחר מכל הדברים אשר בנו : ושני כי אנחנו נוכל לעיין תמיד יותר מעשות כל דבר ולכן הוא יותר תמידית : ושלישי כי בה ימצא העונג השלם כי הוא היותר מעונג מיתר

הדברים אשר כפי המעלה בפעולות כי הוא גלוי כי יש בעיון החכמה תענוגים נפלאים בטוהר ובקיום · והענוג הזה יהיה ליודעי׳ יותר מלדורשי׳ והמבקשים החכמה רוצה לומר לחכמי׳ יותר מלתלמידי׳ כי הוא מספיק בעצמו וזה כי המעיין איננו צריך אל הדברים אשר צריך בעל המדות כי הנדיב יצטרך אל הממון הרב והגבור אל הכח והעוזר והחכם לבדו מי יוכל לעיין וה׳ ירא׳ כי העיוני׳ לבדה ראוי לאהוב מצד עצמה כי היא נמשכת מצד עצמה ולא תדרוש ד״א ולא כן בשאר הפעולו׳ כי אנחנו דורשי׳ אות׳ בעבו׳ השביתה ובעבור דבר אחר כי אנחנו נלחום בעבור היות השלום כי אין המלחמה הדרושה מצד עצמה כי בה רצוח ועשוק ובה משים עצמו בין האויבים בסכנה וכן יתר הפעולות מהמדינה בעבור דבר אחר אבל העיונית לעצמה לבד והשכל נבדל מכל הדברים ומספיק בעצמו ובלתי עמל יהיה לאדם אשר לו אורך ימים אחרשטו במאמ׳ העשי׳ מניקומכיאה ·

פרק האדם נבחן בב׳ בחינות בחינת מצד הצטרפו אל מה שלמטה ממנו בבהמות כי הוא ב״ח ומזה הצד יחיה חיים בהמיי׳ וימצאו בו הפחיתיות ונבחן מצד עצמו והוא הדבק״ ויחי׳ חיי׳ אינושיי׳ והו׳ כאשר יפעל פעולות המעלה והשכל בהיותו צדיק וישר ונדיב וגבור וירא חטא וית׳ המדו׳ והם כלם אינושיו׳ ונבחן מצד השתתפו אל מה שלמעלה ממנו והוא מצד השכל האלקי אשר בו ויחיה חיים אלהיים והם חיי העיון באותו מאמר ·

פרק כמה שיובדל פעולות האדם מהמורכב רוצה לומר מהחמר כזה תבדל פעולותיו מהפעל אשר כפי המעלה האחר׳ האנושי׳ כי כפי ערך השכל האלקי אל האדם כן הן הדברים אשר הם כפי החיים האלהיים אל החיים האינושיים ויעשה בכל הדברי׳ כאלו אין בו מות וראוי שיעשה לחיות כפי היותר נבחר אשר בו כי אם קטון השיעור והנה בכח וביוקר יותר מאד יתעלה והשכל הוא אמתת עצמו והוא החלק היות׳ נכבד והיותר מיוחד אשר בו אם כן בלתי ראוי יהיה אם לא יבחר חיי עצמו : והחיים שהם כפי השכל הוא היותר טוב והיותר מצליח ומאושר באותו מאמר :

פרק וההצלחה השנית והיא מעלת המדות כפי זאת יהיו פעולותיו אינושיות בהם יצטרף אל הזולת והם חיי זולתו באופן מה והם אצל המורכב והם אינם נבדלים כמו שהוא השכל והחיים האלהיים העיוניים וכלם יצטרכו אל הדברים אשר מחוץ בממון ליתן מתנו׳ ובסבלנו׳ להיות גבוה הנפש ומסתפק וכל אשר יהיה האדם יותר גדול ויותר טוב

באלה החיים המאושרים אשר מן המדות יצטרך אל הטובות החיצוניות
יותר מפני שההצלחה באלה ימצאו עם הקנין הנפשי והפועל שניהם ביח׳
ולכן החיים האלה אינושיים ואם הם מאושרים אינם ההצלחה האחרונה
אמנם הציור והעיון בשכל אלהי איננו צריך דבר מזה אלא מעט לאשואת
גופן כי יצטרך שיהיה בריא ויצטרך אל המלבוש ואל מה שיאכל אבל נוכל
לומר כי הריבוי בטובות החיצוניות יעיקו וימנעו ההצלחה האחרונה שהו׳
העיון בשכל המתמיד כי המתעסק עם בני אדם וידוע להם ויבחר להם כפי
המעלה יצטרך אל הטובות אם מחוץ הרב מהם אמנ׳ זה האלהי המתייח׳
המעיין לא יצטרך אל זה באותו מאמר :

פרק אמר יוסף מה שהעתקתי מאלה המאמרים ממאמר העשירי
מס׳ המדות לארסטו העתקתי אותו כפי המובן אלי מדבריו
כי לא ראיתי להעתיק דבריו מלה במלה כי הוא עמוק קצר המליצה מאד
אבל בכל כחי לא יצאתי מעצמות מלותיו אלא בהרחבת הלשון מעט באופן
יובן לרבים מהמשכילים כי דבר ארסטו ככתבו מעטים ימצאו בה מעמיקו
מי שידע אותם מבלי פירוש שלא הגיע אלי פי׳ זה המאמר התשיעי מבן
רשד ולא מזולתו ולכן פרשתי אותם באופן היותר קצר ויותר מבואר ממה
שאפשר : וכשהדבר בעיני להביא מאותו המאמר שני פרקי׳ בלשו׳ ארסטו
עצמו מלה במלה כפי מה שהועתק מהלטין מפני שהפרק האחד מהם
נפלא מצד החכמה והב׳ מצד האמונה ואחר כך אפרשם ע׳ דרך הפירוש
על המלה :

פרק אמנם שהאושר השלם הוא פעולה עיונית זה יראה מאשר
השכלים הנבדלים שנחשוב שהם שלמים ומאושרים אמנם
מה הם הפעולות אשר נייחס אליהם רפי הראוי האם הצדקות יראה דברי
התולים כי הם אינם מחליפים ולא נותנים פקדונות ושאר הדברי׳ הדומים
להם ואינם גבורים סובלים הדברים המבהילים והסכנות אשר הוא טוב
ואם נדיבים למי יתנו כי אמנם זה בלתי ראוי היות להם מטבע או דבר
ואם אמנם מסתפקים זה דינו דבר כי יהיו להם תאוות רעות וכשנעבור על
כל המדות יראה באמת כי כל אשר הם אצל המעשים הם רעות ובלתי
ראויות לשכלים נבדלים אבל אמנם כלם יחשבו שהם חיים תמיד אם כן
הם פועלים כי אין ראוי היות ישנים כמו שאומרים מהאפע׳ שהיה חי זמן
ארוך והוא ישן בלתי פועל דבר ואם להם לא יפעלו המדות יותר ראוי
להסיר מהם העשייה לא נשאר בלתי העיון כי אמנם פעל האל הנכבד

שהאושר הוא העיון וכן אמנם בפעולות האנושיות אשר היא דומה לזו
היא היותר מאושרת אמנם האות על זה אשר לא ישתתפו שאר בע"ח באושר
כי הם נעדרים מזה אמנם האל והשכלים הנבדלים כל החיים מאושרים
אמנם בני אדם הם מאושרים כל עוד אשר יהיה להם קצת דומה לזה :
אמנם משאר בע"ח אין אחד מאושר כי כלל לא ישתתף בעיון : וכל אשר
יתפשט זה העיון יתפשט האושר וכל אשר יהיה בהם יותר זה העיון
יהיו יותר מאושרים לא במקרה כי אם כפי העיון כי הוא בעצמו נכבד
ועל כן יהיה האושר עיון מיוחד אלה הם תורף דבריו בעשירי מהאתיקא ·

הפירוש

אמר יוסף ארסטו רצה להשלים זה בביאור על אמתתו
מופת אלהי יתבאר ממנו שההצלחה האחרונה אשר
קרא האושר הוא העיון וכן אמר אמנם שהאושר השלם היא פעולה עיוני'
רמז בזה שהאושר ממנו בלתי שלם והוא מעלת המדות אשר ביאר בראשו'
ובשני ובג' וד' וה' ובו' מהספר ההוא ושים הנה אושר והצלחה שלמה אשר
בעבורה כל הדברים והוא העיון ואמרו פעולה עיונית רמז שני דברים
הא' שהוא מיוחס לכח האלהי אשר באדם אשר שאר הכחות בעבורו והוא
כח הידיעה והב' שלא תסתפק עם הידיעה לבד אבל בפעל העיון המתמיד
כמו שאמרו חכם וקורא בתורה ואמרו זה יראה מאשר השכלים הנבדלי'
אשר נחשוב שהם מאושרים ושלמים כו' ירצה שאנחנו נעמוד על אמתת
ההצלחה האנושיית האמתית בשנדע מהו האושר המיוחס לשכלי' הנבדלי'
וזה כאשר קבלנו שני דברים הא' שהשכלים הנבדלים מתוארים באושר
ושלמות ואל זה כוון באמרו אשר נחשוב שהם שלמים ומאושרים וההקדמה
הזאת מבוארת מאד : ושנית כי להם פעל מה וזאת ההקדמה יבאר
ארסטו באחרית הפרק בשאמר שאין ראוי שיהיו ישנים בזולת פעל
בטלים · וכשנעמוד על האושר אשר יהיה בשכלים מצד שהוא אושר נדע
האושר האמתי לאדם מצד שהוא מאושר וכאשר נקבל גם כן שהשכל
האלהי האנושי הוא מהם ושהאדם משותף עמהם ושהם מתוארים באושר
מצד שהם שכלים הנה האדם יתבאר הצלחתו והיותו מאושר ומהות האושר
בו בשידמה אל אותו האושר הנמצא בשכלים הנבדלים אשר מהם נחצבה
צורתו המשכלת כי כבר יתחייב שימצא בכל מאמר אחד פשוט הוא המדיל'
והשערה ליתר הדברי' הנמצאים באותו מאמר כמו שיתבאר בתשיעי במה
שאחר הטבע ובעיון השכל והאושר יתחייב שימצא אחד פשוט הוא

המורידה למאושרים והוא האל יתברך וישתבח שמו לעד המאושר וכפי
קרבת המאושרים אלותו האושר יהיו מאושרים וכאשר היה האדם מתואר
באושר כפי קרבתו אלותו האושר וכפי התדמותו אליו יהיה מאושר :
ולמעלת השכלים הנבדלים וקרבתם מהאושר והתחלה הראשונה יתברך
ושבאמצעותם היה זה השכל האלהי באדם אשר בעבורו נאמר נעשה אדם
בצלמנו כדמותינו : רצה לעיין באושר אשר להם ולדמות להם אושר
ומעלת האיש האלהי ולכן באחרונה העמיק ארסטו והעלה זה האושר עד
האל הנכבד ית' ומשם לקח ההתחלה והמקור כמשפט הראשון בכל הדברי'
אמנם אמר שכלים נבדלים כו' ירצה מניעי הגרמים השמימיים אמנם
קראם נבדלים מחמר וכבר עמד המופת עלינו במאמר הח' מספרו השמע
כי שם נאמר כי המניע זאת התנועה היומית איננו גוף ולא כח בגוף מעורב
או בלתי מעורב אבל נקי ומופשט מעצמו ומכל גשמיות ומשיגיו אמנם
אמר נבדלים בלשון רבים להגדות כי הם רבים וזה ממה שיואר במאמר
הוא ממה שיחויב שיש לכל גלגל ציור ומצייר מיוחד יניעהו ולכן היו
מספר המניעים כמספר התנועות ומספר התנועות השמימיות קובל
מבעל חכמת הכוכבים אמנם אמר שכלים רצה כי אותם המניעים הם שכל
וזה יתבאר ממה שעמדנו עליו מחכמת הנפש וזה שכבר התבאר במאמר
הג' מספר הנפש השכל איננו דבר זולת מציאות הצורה פשוטה מהחמר
ואם היה מה שאיננו בעצמו שכל והוא אלה הצורות היולאניות אשר בכאן
כאשר הופשטו שבו שכל אשר הוא מופשט מעצמו ואיננו גשם ולא כח בו
כלל יותר אמתי בשם שכל ואמרו אמנם מה הם הפעולות אשר ייחס אליה'
ירצה והם מתוארים באושר לפי פעולותיהם כי האושר הוא בפעל המיוחד
כמו שנתבאר בראשון מזה הספר ולהם בהכרח פעל : והאדם מתואר
באושר כפי קרבתו מהם אם כן כפי זה יתבאר אושר האדם האמתי :
ואמרו כפי הראוי ירצה לפי האמת כי בשתוף השם כבר נאמר שהם
נדיבים וצדיקים וגבורי כח אבל לא נתאר אותם בזה לפי הראוי וזהו
אמרו האם הצדקות יראה דבר התולים כי הם אינם מתחלפי' ולא נותני'
מתנות וכו' ירצה ואי איפשר שנתארם בהצלחה באושר וזה בחפוש המדות
וזה שנתחיל מהמדה והמעלה הנקראת ישרנות וצדקות ונאמר שהם
ישרים זה הבל ודבר התול כי היושר יפול בחלופי האדם ובמקח ובממכר
ובנתינת הפקדונו' ובכלל במשא ומתן האדם קצתם עם קצת כמו שהתבאר
בחמישי מזה הספר · והם אינם מחליפים ולא בעלי משא ומתן ואינ' בעלי

פקדון לכן אי אפשר שיתואר בזאת המעלה . עוד אמר ואינם גבורים
שובלים הדברים המבהילים והסכנו׳ אשר הוא טוב ור״ל אי אפשר שיתוארו
בגבורים והוא אחת מהמעלות המדותיות כי הגבורה הוא השכל על הבהילו׳
והסכנות כשיהיה במקום הראוי והטוב כמו שיתבאר בשלישי מזה הספר
והם השכלים הנפרדים מהחמר אינם סובלים דבר מזה ולכן אינ׳ גבורים
ואמרו ואם נדיבים למי יתנו אמנם זה בלתי ראוי היות להם מטבע ירצה
ואינם מתוארים במעלת הנדיבות כי הנדיבות הוא נתינת הממון למי
שראוי ובשיעור הראוי כמו שנתבאר כבר מזה הספר ואחר שאין להם
מטבע אין למי שיתנו ואינם מתוארים בו · ואמרו ואם מסתפקים זה
הטבע כבר כי אין ראויות רעות ירצה ואין מתוארים במעלת ההסתפקות
ירצה מטא ויהיה האמצעות בתאוות הגשמיות ושבירת הרעות מהם ואחר
שאין להם השכלי׳ הנבדלי׳ תאוו׳ רעות ולא יאכלו ואינ׳ מתוארי׳ באלו הפעלו׳
שהגשמיים זה הטבע כבר ודבר בלתי ראוי לייחס אליהם אבל כל אלה
התארים והמעלות הם לבד שלמיות להיותנו גשמיים ויהיה בחקם חסרון
להיותם מסוללים מגשם ומכחותם מצד עצמם וזהו אמרו וכשיעבור על כל
המדות ירצה באמת כי כל אשר הם אצל המעשים הם רעות ובלתי ראויות
לשכלים הנבדלים : ואמרו אבל אמנם כלם יחשבו שהם חיים תמיד אם
כן הם פועלים ירצה לאמת ההקדמה הראשונה אשר הניח והיא שלה׳ פעל
ועל כן ראוי לעמוד על אמתת פעולתם המיוחדת כי בו האושר וההצלחה
רוצה לומר בפעל המיוחד כמו שקדם ואמר כי כל האנשים ההמון
והחכמים יחשבו שהשכלים הנבדלים חיים וכבר נאר מופת זה במאמר
הנדסס באות הלמ״ד במה שאחר הטבע וזה כי החיות תשולח על ההשגה
ומדרגת החיים כפי מדרגתם בהשגה ועל כן נאמר בספוג הימוי שהוא
חי מפני השגה חסרה הנמצאת אצלו והיא השגת המשוש לבד כמו שהתבאר
בספר הב״ח אם כן מי שהוא מתואר בהשגה יותר שלמה לאין שיעור הוא
יותר ראוי בשם חי ולזה הבורא יתברך מתואר כשהוא חי למעלה מחיות
זולתו כפי ערך השגתו להשגתם שאין שם יחס כלל והשכלים הקרובים
אלי ו׳ יתקדשו בהבדלת גשמים שהם עצמיהם נבדלים מהגשמיות והכחו׳
והם צורות פשוטות בנפשם לא שנשימם אנחנו שכל בענין במושכלות ההיו׳
לאניות ולכן הם משיגים השגה יותר מעולה מהשגת החושים ולזה היתה
חיותם חיות יותר אמתי מהחיות אשר אצלנו וכבר רמז ארסטו כי האדם
חי בכח השכל וראוי להחיותו בהשגה למעלה מזה הפרק אמנם אמרו

תמיד

תמיד למה שהם אלוהים כי אמנם אמר יחשבו ובתחלת הפרק כתוב
יורה על שאמונת זולתו מהנמצאים באלה העמוקות הוא דעת מחשבי
לא מופת וכבר התבאר בספר המופת ההבדל בין המחשבה והידיעה :
ואמרו אם כן הם פועלים ור׳ ואחר שיש להם חיים יש להם פעל כי הם
אינם ישנים ולא יתאחרו בשינה והם אם כן הם חיים בפעל ויחוייב שיש
להם פעל והם מאושרים והאושר או יהיה בפעולות המדות החשובות או
בפעל השכל והוא העיון ואי אפשר שיפעלו המדות כפי מה שהתבאר
הוא מחוייב שהם מעיינים תמיד כי ישכילו תמיד לא יתערב עמהם בח
אבל הם פעל תמיד ואי אפשר שיעשו עשייה אחרת או פעולת המדות
זולתי העיון וזהו אמרו ואם לא יפעלו המדות ויותר ראוי להסיר מהם
העשייה ירצה שאינם בעלי מלאכה כי כבר התבאר בו׳ מזה הספ׳ שהמלאכו׳
מעולות בהם תפול זאת המלה רוצה לומר העשייה כפי מה שהתבאר שם
וביאר הנה שאחר שהם מאושרים ויסודר מהם פעל וזה הפעל אינו המדו׳
כל שכן שאינו המלאכות עוד אמר כי פעל האל הנבדל מהאושר הוא העיון
רמז בזה אל מה שרמזנו כי כל הנמצאים קרבתם מהטוב והשלמו׳ והמעלה
כפי קרבתם ממנו יתברך בפשיטות והתדמות כי הוא הפשוט בעצמים
והמשער אותם ואחר שפעל האל המאושר הנבדל מהחמר הוא העיון :
והיה האדם מאושר כפי קרבתו והתדמותו אליו ראוי שתהיה פעולתו
המאושרת אשר בה ידמה אליו ית׳ העיון וזהו אמרו וכן אמנם בפעולות
האינושיות אשר היא דומה לזו היא היות מאושרת ירצה שהפעול׳ האינוש׳
אשר תדמה אל פעל האל הנבדל המאושר הוא יותר מאושר והוא העיון
המתמיד עוד אמר והאות על זה אשר לא ישתתפו שאר הב״ח באושר כי
הם נעדרים מזהירנה והאות אשר פעל העיון הוא האושר האמתי כי אנחנו
לא נתאר הב״ח באושר שלא ימצא להם מכח העיון דבר ואם היה כבר ימצא
אליהם קצת מהמדות כמו הענוה והנדיבות וזולתם ואם היה יאמר אליהם
מדות בשתוף השם מפני שהם אינם בבחירה אבל כבר ידמו אלינו קצת
התדמות בפעולות והם אמנם בשכל והוא הצורה הכולל׳ מופשטת מהחמר
והמקרי׳ לא ימצא להם דבר כלל ולכן לא יתוארו באושר ולכן כל שיתפשט
העיון יתרבה האושר ולכן השכלים הנבדלים מפני שהמושכל מהם נעלה
כי הם לא ישכילו מצד מה שלמטה מהם ותמיד תרבה הצלחתם מהאדם
וזהו אמרו אמנם אלו השכלים הנבדלים כל החיים מאושרים ירצ׳ שחיותם
הוא ההשכלה והעיון תמיד וכל אחד מדרגתו בחיות ובמציאות כפי מדרגת

תשגתו ועיונו והאדם יתואר כאושר לא מפני הכח על ההשכלה כי באל וכמלאכיו אין כח אבל חיות והשגה בפעל אבל כאשר ימצא אליו פעל העיון וכל אשר יהיה יותר מתמידות ביותר דרוש יקר וכולל יהיה יותר מאושר וזהו אמרו אמנם בני אדם הם מאושרים כל עוד אשר יהיה להם קצת דומה לזה ונראה חכמתו שלא יהיו מאושרים מפני שימצא בהם כח השכל אבל במציאות הקנין ולא מציאות הקנין לבד רוצה לומ׳ קני המושכלו׳ אבל בעיון הם בפעל כי בזה ידמה לשכלי׳ הנבדלי׳ ומפני הכח הזה כאשר יהיה על שלמותו גאמר בצלמנו כדמותנו ונראה עוד איך אמר כשיהיה להם קצת דומה רמז על מיעוט היחס ביניהם עוד אמר וכאשר יתפשט זה העיון יתפשט האושר וכל אשר יהיה בהם יותר זה העיון יהיו יותר מאושרים ורצה בריבוי הידיעה ורצה בהתפשט ריבוי העיון המתמיד וע״כ האושר הוא עיון מיוחד ולא עיון באי זה דבר יזדמן אבל עיון דומ׳ לעיון האל הנבדל והנבדלים ואמרו לא במקרה כי אם כפי העיון אשר יהיה כפי עצמו כנכבד ירצה שאעפי׳ שביאר שהאושר הוא עיון לא יהיה מאושר כשיהיה זה העיון במקרה ובאי זה דבר שיזדמן אב׳ האוש׳ כפי העיון אש׳ יהי׳ כפי עצמו נכב׳ ר״ל שיהי׳ העיו׳ בענייני׳ יקרי׳ ועיו׳ אמתי ועל זה אמ׳ על כן יהיה האושר עיון מיוחד ירצה עיון בצורת המציאות וסתרי החכמה ואל זה רמז גם כן במה שאמר כי כל אשר יתגבר יהיה האושר יותר רב ורצה שזה כי מדרגת האושר כפי מדרגת העיון ביוקר הדרוש ואמתתו וריבוי ההתמדה :

אמר יוסף

ועומק זה הפרק וכללותו צרי׳ אל הפרד׳ גדול אי איפש׳ לעמוד על אמתתו אלא אחר העמידה על אמתת השכל וזה במאמר הג׳ מספר הנפש ובמה שהתבאר מאלו הסודו׳ האל יות׳ במאמ׳ הי״א ממה שאחר הטבע ואני מקוה ב״ה להביא פרקי׳ באלה המאמרים יתבאר זה בהם אבל עתה אומר בקצור כי ראוי לשאול ראשו׳ מה הוא העיון אשר ייוחס לאל ולשכלים וביחוד לאל הנכבד כי הם לא ילמדו החכמו׳ והידיע׳ בכמצאות כי הנעדר לא תפול בו העיון מאשר כבר יתבאר שים לנגדו׳ שתי מציאו׳ מצד אשר הם בהיולי והוא המציאות המוחש ומציאו׳ איננו בהיולי והוא המושכל וזה התבא׳ בס׳ הנפש והתבא׳ כי המציאו׳ המושכל שני מינים מין יקנה הידיעה מהמוחש והוא השכל ממנו ומין אחר והוא הענין בהפך שהמציאות המוחש עלול למושכל כמו שעשוי עלול מהצורה שבנפש העושה המושכלת והיה האל הנכבד יתברך הוא המציאות

המושכל אחר אחדותגמור ויתר השכלים יעדיפו קצתם על קצתם כפי
פשיטותם וציורם הנמצאות לא במה שהם נמצאות בחמרים אבל במה
שהם נמצאות באותו הפשיטות הראשון יתברך אם כן הראשון ית׳ הוא
אשר יצייר הנמצאות לא שקנה הציור מצד הנמצאות אשר מחוץ אבל במה
שהם בו בציורו המשובח אשר לא ישתתף בו אחר ולזה בציורו עצמו ידע
הנמצאים והאישים כלם וזה הציור המשובח לו תמיד והוא העיון שרמז
אליו ארסטו בזה המקום והשכלים הנפרדים עמופי הנמצאות וסדרם
וימשרם לפי אותו הפשיטות ויחסם שבינו ובינהם וזה הציור מתחלף
במין לפי התחלפותם וכמו שיש הנה צורה אחת תצוייר במינים מתחלפי׳
כי היא תמצא בכח העין ובכח המדמה ובכח הזוכר ובכח הדברי ואלה
המציאות מתחלפות במין עם היותה א׳ כן צורת הנמצאות הא׳ פשוט׳
ישתבח תצוייר בנבדלים מתחלפים ויעדיף ציורו ית׳ על ציורם על שהוא
ישתבח יצייר כל המציאות ואישיו ופרטיו בציורו עצמו ולא יצטרך אל זולתו
לקנות הידיעה וחכמתו איננה מוצאת בהם אבל הנמצאות נשפעות ממנה
ואין שם צירוף אל הזולת והשכלים ההם עם היות לא יקנו הידיע׳ מהדברי׳
אשר הם במדרגה למטה מהם יש להם צירוף אל מה שלמעלה ולא יכלול
עיונם בעיונו עד שאין שם יחס כלל והשכל האנושי בעמדו על סודות
המציאות מצד המופת ומצד הקבלה והנבואה בדברים שא״א ויהיה מעיין
תמיד הנה כבר ידמה לאותם הנבדלים ולכן הורשנו שתלמוד תורה כנגד
כלם ושאין מבטלין אותה למצוה מן המצות אא עשוי המספר ומי שתורתו
אומנותו פטור מן התפלה כמו שאמרו בא׳ ממסכ׳ שבת הנה על זה האופן
ראוי שיובן ענין ארסטו ויהיה זה הצעה עד שנגיע אל ביאור זה במאמרים
ובפרקים שכבר מאותה החכמה בעה״י בכאן מקום שאלה והוא איך
אמר כי השכלים הנבדלים אין להם פעל זולת העיון וכבר התבא׳ במופת
במשה שהם מניעי הגרמים השמימיי׳ וכבר סודר מהם פעל והם משפיעי׳
הנזרו כלם אבל ן׳ סינא ורמ׳ ורבים מהפלוסופים ובפרט השכל הפוע׳ אצלם
ולדעת ן׳ רשד הם יתנו השכל האנושי ומה ענין ארסטו שאין להם פעל
ונאמר שיש לנבדל ב׳ מיני מהפעולות הא׳ בכלי ר״ל שימצא גשם מוכן לקבל
רצונו כמו שנמצאו הגרמים השמימיי׳ מוכני׳ בטבע שאינ׳ לא כבדים ולא
קלי׳ בתמונת שהיא כדורית שיקבלו התנועה הסבובית מהם והאחר פעל
בעצמו הנבדל מצד מה שהו׳ שכל והוא הציור והעיו׳ שרמז בכאן ארסטו וכו
באומר אשר בו הפעל המיוחד לו והתנועה מחויי׳ ג״כ לפי דעתו לעצ׳ הציור

והתשוקה כמו שביאר במאמר י״א במשה הוא העיון בכאן ואם כן הציור והעיון הוא המיוחס אליהם ראשונה ואמנם הפעל המתחייב מהם הוא שני כי הפעל המיוחד לשכל הוא הציור כמו שהתבאר בספ׳ הנפש ונרמז בכאן וכבר אפשר שנעמוד מזה אשר אמרו ארסטו הנה שלא יתחייב שיהיה האל הנכבד יתברך מניע לאחר מהגרמים השמימיים מפני מה שטען ן׳ רשד בפירוש למה שאחר הטבע שהוא אם היה הנה עלה אין הפעל לה היה הטבע כבר פעל הבטל וזה כי כבר התבאר בכאן שפעל האל הנכבד המיוחד הוא העיון אשר הוא ציור הנמצאות במציאות המשובח אשר להם בו ולכן לא יהיה הנה עלה אין פעל לה אבל לה הפעל המתמיד המיוחד ושרה השאלה התוריית האומרת קודם שברא הקדוש ברוך הוא עולמו מה היה עושה כי כאמר היה לו הפעל המיוחד אליו מצד שהוא האל הנכבד והוא הציור בשכל אשר הוא אמתת עצמו ישתבח ויתרומם על כל ברכה ותהלה : אמן

פרק אמר יוסף ארסטו בעומק מליצתו זאת כלל בזה הדרוש הי״ב דברים ואני אגידם לך אחת אחת : ראשונה שההצלחה ראוי שתמצא בפעולת הכח היותר נכבד ממנו שהוא השכל : שנית שזה הכח האלהי בו יתערב האדם אל הדברים האלהיים ורמז בכאן מה שביאר בג׳ מספר הנפש שזה הכח להיותו בלתי מעורב להיולי הוא בהכרח מושכל ון׳ רשד החליט המאמר בפירושו למאמר הז׳ מנוה שאחר הטבע כי כל מעור׳ בהיולי הו׳ ממעור׳ בהיולי ואם׳ אינו מעור׳ בהיולי כמו שהו׳ השכ׳ ההיולני הו׳ מבלתי מעור׳ בהיולי ולכן לא יצטר׳ ארסטו לפי דעתו שם להכני׳ באלה ההויות אשר לבעלי נפש אשר בכאן התחלה שכלית זולתי צנפש האדם וכביאורו למאמ׳ הי׳ מספר הב״ח ומכה נמכו שזה הבעל נפש יצטרכו אל הדבר זולת האיש המהוות וזה דרוש עמוק אין אנחנו בדרכו אבל מה שיוסכם שם מעדת הפלוסופים המשאיים שהכח הדברי מפעל שכל נבדל ובזאת הצורה אשר תשיג השכלים הבדל עצמי מהמקריבה ידמה אל אותם השכלים דמיון מה וכתב רבינו משה ז״ל בפ״א מהמורה בזה הלשון וכאשר יוחד האדם בענין שבו נפלא מאד מה שאין כן בדבר בגלגל הירח והוא ההשגה השכלים אשר לא ישתמש בה חוש ולא מעשה גוף ולא רגל ולא יד דמה אותה להשגת הבורא אשר איננה בכלי ואם איננו דמיון באמת אבל נראה מן הדעת תחלה ונאמר באדם מפני זה העיון רוצה לומר השכל האנושי האלהי המדובק בו שהו׳ בצלם אלהים ובדמותו לא שהשם יתברך

יהיה גוף ובעל תמונה עד כאן : שלישי שבזה הכח יתערב האדם אל
הדברים האלהיים ורמז בזה אל השכלים הנבדלים ורצה בזה כפי התרמו'
כפי מה שעבר וירמוז כפי השגתו אותם אם השגת מציאותם זה דבר כבר
עמדו עליו המופתים ההכרחיים בחכמה הטבעית והאל יתברך ואמנם
השגת מהותם ובפרט השכל הפועל לפי דעת ן' רשד אמר בפירושו למאמר
הג' מספר הנפש לארסטו ויעד לחקור ממנו ולא נמצא אליו זאת החקירה
אמנם המתפלספים תלמידיו כלם שמו זאת ההשגה אפשרית מלבד אבונצר
וכבר ביאר החכם רבי לוי בן גרשום מבני עמינו שההשגה הזאת נמנעת
בטענות רבות הכרחיות בראשון מספרו מלחמות יי' : הנה איך שיהיה
המובן מארסטו במקום הזה שזה הכח האלהית מאד ושבו ישיג הדברים
האלהיים וסודות המציאות והשכלים הנבדלים והוא ראש ואדון בטבע
על יתר הכחות כמו שהוא העניין בדברים האלהיים אשר הם מושגים
שהם שרים ואדונים על יתר הדברים שהם מושגי יתר הכחות :
רביעית שהחיות האמתי הוא בזה כח כי הוא החיות כפי ההשגה : ואחר
שבזה הכח היא ההשגה החשובה האל יתברך בו החיים האלהיים האמתיים
וראוי לאדם לבחור בחיי עצמו ובפרט בחיים המעולים האמתיים :
חמשית כי יש בזה הכח האלהי ג' מדרגות הא' כשהוא בשלמותו הראשו'
אשר הוא בתחלית מציאותו טרם יגיעו לו המושכלות ב' אחר קנין החכמה
והמדע בעת אשר לא ישתמש במושכל וג' בעת העיון במה שידע והשתמשו
בהשגה ובפעל העיון ושאלה המדרגות שלמיות קצתם אל קצתם וזה שקני'
המושכלות שלמות לשכל אם בקנין והו' השלמו' האחרון וכי ההצלח' האחרונ'
לאדם והטוב העליון לו הוא זה הפעל רוצה לומר פעולות העיון בהתמדה
באופן היותר שלם שאיפשר וכי החי באלה החיים המחשבים העיוניים
אינו חי חיים אנושיים אבל חי חיים אלהיים וזהו המאושר האלהי מאד
כתב רמ' ז"ל בפ"ב חלק א' במורה זה לשונו השכל אשר השפיע הבורא על
האדם והוא שלמותו האחרון הוא אשר הגיע לאדם קודם מרותו ובשבילו
נאמר בו שהוא בצלם אלהים ובדמותו ובגללו דבר אתו וצוה אותו כמו
שאמר ויצו יי' אלהים על האדם ולא תהיה הצואה לבהמות ולא למי שאין שכל
לו עד כאן רמז בזה שהאדם היה כבר הגיע לשלמותו האחרון א
אשר הוא שכל בפעל ומפני השכל ההוה לו בפעל נאמר לו שהוא בצלם
אלהים ודמותו ובגללו הגיע לנבואה שידבר אתו והנבואה לא תהי' לבהמות
ולא למי שהוא עם שלמותו הראשון והוא השכל בכח וכמו שאמר בפ"ב

מהחלק הב' שאין הבדל שיגנה איש בלתי חכם או שיגנה צפרדע וזה לשונו שם השם יביא ליגנה למי שירצה אמנם לשלם המעולה בתכלית אבל הפתאים מעמי הארץ אי אפשר זה אצלם רוצה לומר שיגנה אחד מהם אלא באפשרות חמור או צפרדע וכו' ולכן כאשר אמר והנבואה לא תהיה לבהמות ולא למי שאין שכל לו ירצה מי שהוא מעם הארץ והוא בהם' כדמו' אדם ולכן אמר ן' רשד בתחלתו לפירושו לספר השמע כי כמו שיאמר שם אדם על המצוייר באבנים ועל' האדם החי המדבר בשתוף כן יאמר על החכם ועל מי שאינו חכם וכבר רמז זה ארסטו במקום הזה כשאמר כי בפעולת זה הכח השכלי האלהי הם החיים האמתיים וחיי עצמו ושראוי לבאור האדם בחיי עצמו קרא ההשגה העיונית עצמות האדם וחיי עצמו א"ב הבלתי משיג אין לו עצמות הדבר ר"ל האדם אשר בעבורו היה ואמר ן' רשד בפירושו לספר ההנהגת המדינה כי כל דבר כשיפקד ממנו שלמותו אשר בעבורו נברא אין הבדל בין העדרו למציאותו · ששית שהוא הנבדל מחמר והשכלים הם בתכלית ההצלחה והאושר והמעלה כל אחד לפי מדרגתו מפני שנמצא להם זה הפעל המתמיד ר"ל ההשכלה והעיון בפעל וביאור זה כבר עבר מדברינו : שביעית שהאדם יהיה מאושר בהיו' דומה לאושר הנבדל וכבר התבאר מדברינו בתחלת זה הספר כי האל ית' התכלית האחרונה לנמצאות וכי הנמצאות כוון בהם ענש הנמצא למה שהוא משל ודמות למציאותם המושכל המשובח אשר בו על שיתיחסו לא על שישוו חלילה ושהכוונה כלה היתה הגעת השלמות האל יתברך ושלמותו בשעורו ישתבח איש על מדרגתו במציאות כפי מדרגתו ממנו ית' וכאשר היה הוא ישתבח בפעל תמיד ושכלו לו פעל השכל והוא השכלת הנמצאות בהשכלת עצמו תמיד כל הקרב הקרב אל מקדש יי' יחיה חיי אלהים וידמה אליו כפי שעורו בהשכלה ובפעל הזה ולכן היו הכהנים הקרובים אל יי' מקודשים בהיות בפעל ההשכלה והעיון תמיד כפי צורם כימים הנמצא' נפרדים ויפרש ביד אלהיהם הטובה והיא האדם מיוחד מיתר הנמצאים השפלים בזה הכח האלהי אשר לו בזאת ההשכלה והידיעה התמידי' אשר בעבורה נברא וזהו תכלית שלמותו מסתרי המציאות כי החמר הראשון אשר הוא מקביל לצורה הראשונה ית' להיות נמצא זה פעל תמיד נותן לא מקבל פועל לא מתפעל וז' ככה לא סר ממנו ההעדר דבק אליו מתפע' מקבל לא פועל ולא נותן בבחינ' היותו חמר כמו שהתבאר מעניינו בראשו' מס' השמע והנה להעדרו מקבורו והשלמות ילבש ויפשיט וילבש עד שיקבל

התורה האנושית האל ית׳ אשר תדמה בקנין החכמ׳ ובהשכל׳ ובעיון התמודי למי שהוא שכל בפעל תמיד שהוא הבורא יתברך כי התכלית הוא הגעת השלמו׳ ושידמה הנמצא אל הממציא בכל מה שאיפשר עד שיקרא איש האלהי׳ כי כל הנקר׳ בשמו ולכבודו בראו ית׳ וכל מה שקדם מהנורו׳ הנעה והכנה לזאת הצור׳ ולזה נברא במעשה בראשית אחרי הכל והפלא הענו׳ כי תחלת מה שברא ממנו ישתבח היו השכלים הנבדלים ואחרית מה שנברא היה זה השכל האלהי כי מאתו יצאו ואליו הם שבים ולכן היו הנמצאים משתוקקי׳ בטבע כל אחד אל שלמותו כדמו אל מציאותו המסוכם בכל מה שאיפשר ולזה תרוץ האבן כאשר הושלכה באויר לרד׳ למטה לארץ לבקשת מציאות׳ באופן היותר שלם שאיפשר לפי חוקה שזהו שלמות מציאותה במקומה הראוי לה ולזה אמר הפלוסוף בתחלת זה הספר ברושם הטוב זה לשונו על כן היטיבו אשר דברו כי הטוב הוא אשר הכל יתאוו והפיל׳ בכאן מלת כל הכולל׳ כל נמצ׳ אשר יכסוף וישתוקק אל טובו ית׳ אם בטבע אם בבחיר׳ כל א׳ לפי מעלת טבעו ולכן היה הוא ית׳ נכסף מאת כל ואל זה הזהירה התור׳ באמו׳ אליכו ואהבת את יי׳ איך אשר הוא הנכסף והתאוה להרמו׳ אינו בעל כחנו אם בשכל ואם במעשה ושיהי׳ זה התכלי׳ כמו שהוא נכסף בטבע נכסף בבחיר׳ על כל התכליו׳ בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך וכת׳ רמז״ל בפ׳ שני מ״א מהמורה זה לשונו וכאשר היה האדם על שלמות ענייננו והוא עם מחשבתו במושכליו אשר נאמר בו בעבורם ותחסרהו מעט מאלהים לא היה לו כח להשתמש במפורסמות בשום פנים ולא להשיגם ע״כ הורה בזה כי האדם הוא חי חיים עונגיים ושהיה עם מושכלותיו בפעל ולזה נאמר בצלמנו שהוא ההשתמשות במושכל וזאת הפעולה היא התכלית האחרון וההצלחה האחרונה ומרוב התבודדותו ומחשבתו הטהורה לא היה משיב בעניינים המדיניים המפורסמים עד שחטא:

שמינית שהאושר וההצלחה אף גם זאת שהיא פעולה עיונית כמו שקדם לא תהיה איזה עיון הזדמן אבל העיון אשר הוא כפי עצמו נכבד ובכאן התבא׳ יסוד גדול והוא כי למה שהי׳ האדם מאושר באשר ידמה קצת אל האושר הנבדל והיה האל ית׳ מאושר כפי פעל העיון אשר לו אשר הוא השגתו עצמותו הנקי יתברך היה האדם בתכלית האושר והמעלה כאשר ישיג אותו יתברך ביותר שלם שבפנים שיושג אל הטבע האנושי כי הציור המיוחד לעצמו לא ימצ׳ לזולתו יתברך אבל בהתיחסות · והתבאר עוד מדברי ארסטו כי כל אשר תהיה העיון יותר נכבד תהיה האושר יותר מתפשט ועולה ובעבור שהעיו׳ בא׳ ית׳

הוא העיון היותר נעלה לאין שיעור כי היה יוקר העיון כפי יוקר הדרוש וכמו שהיה הוא יתברך היותר נעלה לאין שיעור יחס על זולתו היה העיון בו יותר נעלה ולכן היה זה תכלית האחרון לאדם :

תשיעית כי ההצלחה על מדרגת ההשגה והעיון וכפי כוללותו והתפשטותו וכפי יוקר הדרוש ולכן יש רחב גדול לזה האושר וכמו שהמראים כולם מושגי העיון ושלמותו השגתו אותם והעיון בהם וכמו שהיו הידיעות קצתם יותר חשוב מקצת המשל שהידיעה הטבעית נכבדת מהלמודית והאלהית מהטבעית כפי מה שהתבאר בזולת זה המקום לכן היה האושר קצתו יותר נעלה מקצתו וקצת האנשים יותר מאושרים מקצת :

עשירית שאם היו מושגים רבים במדרגת הקנעה אז ההתחלה להשגת דרוש אחד אשר בו תחלת ההצלחה ההשקפה והידיעה האמתית באותם הידיעות כפי חמר נושאם באותה ומכוין עם האושר ומפני שהיה האל הנכבד מושג מדרכיו ובו ית' תכלית ההצלחה מי שרצה בהצלחה על השלמו' ראוי שירצה בידיעת הנמצא ודרכי הנהגת בוראנו אחר כי הידיעה בו הוא התכלית האחרון ולזה אמר ע"ה ואדעך למען אמצא חן בעיניך ואמר הודיעני נא את דרכיך ואמנם יתרון המעיינים קצתם על קצתם בהשגתו יתברך כבר דבר בו רמ"ז ז"ל בפרק מחא אשר אמר בפירוש הרבות בשוללו' ואחר זה אני אומ' כפי ציור אמתת המציאות וכוללות הקפת חכמתם אחר שהוא הבורא הראשונה להם והתכלית והפעל ודי בזה במה שרמזנו :

אחד עשר שזה האושר והעיון אינו מחויב שיהיה עם חברה אבל יהיה בהתבודדות והפרדה מבני אדם ומהעסקים המדיניים ולכן היו החכמים דורשים המדברות והמערות והיה רבי שמעון בן יוחאי ובנו במערה כב' שנה והיה אליהו מתבודד בהרים : וחכמי אומות העולם הרבו מאד בתאר תאר ההנהגה למיחד המתבודד המעיין האלהי : ואבובכר בן טפל חבר ספר יקר נקרא חי בן יקטן לזה וכן אלציג חבר הנהגה מיחד ואמר בן רשד בסוף אגרת אפשרות הדבקות כן ככר התבאר בזאת החכמה שזה התכלית ימצא לאדם מצד היותו חלק מדינה שהאדם הוא מדיני בטבע ושהאנשים בקשו הפרדה למה שהיו המדינות רשעות ומעיקות אל ההצלחה והמנהיגים בהם רעים מבזים החכמה והידיעה וכבר רמז זה אפלטון בספרו בהנהגה וכתב רמז"ל בפ"נא הג' הכוונה אחר הנהגת השם יתברך הוא המסר אליו ונשוא המחשבה השכלית בחשקו תמיד וזה ישלם על הרוב בבדידות ובהפרדות ומפני זה ירבה כל חסיד להתפרד ולהתבודד

ולא

אבל זאת האהבה היא אהבת העשוי לעושהו ואהבת העלו׳ הדומ׳ לעשוי אליו ולכן אמרה התורה ואהבת את יי׳ אלהיך · ואמר אברהם אוהבי וכל מה שדבר ארסטו בזה הפרק הוא כאות לשרשי התורה אלא שראוי לחקור מה הם המעשים שבעבורם יקרא מצליח לפי הידיעה אשר תתאר את בעליה כאושר ומשובח עליה וזאת חקירה בפני עצמה · אבל דבריו על דרך כללות כאותים מאד וכבר מצאתי דברים מהפלוסופים יחסו שזה לארסטו שהוא לא יאמין בהשגח׳ האישית וכבר זכר זה רמ״ל בפי״ז מהח״ג ורבי׳ אשר אתנו · ואני מצאתי בדבריו שנה מפורש אמונתו בהשגחה וארסטו לא ינהג לדבר בהעברה אבל על אמתת סברתו כי לא מנעוהו הרגלותו ולכן לא יברח מלהרוס שרשי הדתות והנמוסים במה שיביא אליו עיוני כפירוש לפי דעתו ואני חקרתי מיום מצאתי זה המאמר בכל ספריו ומאמריו ולא מצאתי ממנו מאמר חולק על זה ולא ידעתי מי הביא האומרים ליחס לו העדר ההשגחה באישים ובפרט במעולים וכאשר הגדלתי החקירה מצאתי כי מה שיחשבו מהעדר ידיעתו ית׳ אליהם יעדר ההשגחה הזאת וארסטו לא אמר אלא שהבורא ית׳ לא ידע אלא עצמו אבל מצד שעצמו הוא הסדור וההדרגה אשר לנמצאות במציאות יותר משובח ית׳ ידע אותם ולא יתחייב מזה אם שלא ידע אותם מצד עצמו כמו שנבאר בפרקי האלהיות ובה עם היו׳ שקצת מחכמי עמינו אמרו שלא ידע החלקים מצד שהם פרטיים ועם כל זה תהיה השגחה במעולים מצד הטבע האישי וראוי לסתור ולבקש זה האמצע באופן לא יהרוס קצתו את קצתו ומבעלי זה הדעת ר׳ לוי ן׳ גרשום בס׳ מלחמות יי׳ : והיותר גובר על מחשבתי בזה שהם לחנם העניין ממה שראו מדעותיו המפורסמים בקדמות העולם ושהדברים כלם בדרך חיו׳ בהתחייב המושכל מהשכל ולכן היתה ההשגחה בהתמדת המינים מתחת הגלגל וסרה מהאנשים במה הם אישים כי לא ישתנה דבר מטבעו המיוחד לפי דעתו בקדמות ולכן יחסו הדעת ההוא עם שהוא לא דיבר בו בזולת זה המקום וצריך עיון וחקירה שאין אנחנו בדרכו ואדמה ע״ז המחשב׳ הגובר׳ כי הדעת החמישי אשר יחסו הר״מ לעצמו באותו פרק י״ח ואשר ביאר ענייני בפ״נ מהח״ג מהמורה ישכים עם דברי ארסטו הנה וצריך חקירה ועיון ·

פרק

וכבר אפשר שנקח ממה שנמצא בנו מזאת התשוקה אל העיון ומציאות זאת ההכנה בנו על המושכלות ראיה על השארות הנפש וזה שאם לא ימצא בהם רושם בהצלחה האנושית

בהשארות השכל הוא מבואר שאין בהם תועלת כלל כי אם היה בהם תועל׳ היה בהכרח אם בהצלחה האינושית אם בחיים גופיים כי אין בכאן צד שלישי ובהיות הענין כן הוא מבואר וזה שלא די שאין בהם תועלת בחיים הגופיים אבל ימצא ההשתדלות בעניינם מעיק טוב החיים עד שבב״ נמצא רוב המעיינים המשתדלים בקנין החכמה שלא יפנו אל ערבות אל החיים הגופיים ולא יקחו מעניניהם אפילו ההכרחי להם בשלמות ואם אמר אומר שהכח אל השגת המושכלות הושם בנו להיותם התחלות אל המלאכות המעשיות אשר הם צריכות בתקון ענייני חיותנו ולזה נמצא בהם תועלת מזה הצד אמרנו לו שזה בלתי צודק מפני כי כבר תמצאנה מלאכות עיוניות אינם מכוונות לצד המעשה כלל וזה שאם הונח הענין כן תהיינה המלאכו׳ המעשיות יותר נכבדות מן המלאכות העיוניות לפי שהם תכליתם וזה חלוף מה שנודרנו עליו כי אנחנו כמע״ אבל כל אדם שים יתרון רב לחכמו׳ העיוניות על המעשיות ונמצא עצמנו שמחים במעט במה שנשיגהו מאלו המלאכות העיוניות יותר ממה שנשמח בהרב׳ שנשיגהו מהמלאכו׳ המעשיו׳ ועוד שכבר ידמה שאין לערבות ולשמחה מה שנשיג מהחלק המעשי יחס אל השמחה והערבו׳ אשר לנו בידיעתנו במה שנשיג מהחלק העיוני ומוצאין הטבע שם תשוקה בנו עדת האנשים אלו בעיון וכו׳ מתשוקתינו אל המעשה וזה כלו ממה שיורה שאין החלק העיוני בנו בעבור החלק המעשי :

הר״ל בכ״ג בפירושו לקצור ן׳ רשד לספר הנפש ונא׳ מספרו מלחמות השם אבל טענו על דעת ן׳ רשד במהות השכל ההיולני ·

פרק

אמר יוסף כל המעיינים אשר קדמו נכספה וגם כלת׳ נפשם דעת אלה רוצה לומר אם ישאר אחר המות חלק מחלקי הנפש שזה הכח רוצה לומר השכלי הוא היותר נראה מעניינו זה להיותו בלתי מסובך בחמר אבל לא מצאת אליו שייחד מופת בזה הדרוש בכל ספרי ולא גם כן שחקר ממנו לפי מה שהגיע אלינו מדבריו בחכמה הטבעי ולא בחכמת האל׳ יתברך ולא בחכמה המדינית אבל ן׳ רשד אמר שהו׳ יעד לחקור אם איפשר שנשיג השכלים הנפרדים אשר הם בעצמם שכל ובפרט השכל הפועל מהם ושהוא לא מצא אליו זאת החקירה והפלוסופים המשאיים אשר אחריו הרבו לחקור מזה מספריהם הידועים ובאגרותיה׳ המפורסמים וכלם חשבו שביארו זה ההשארות במופתים נחתכים אבל בהנחות ידועים מלבד אבונצר אל פרבי שהוא הכחיש מציאותו בפרשים מאמריו ובמאמר שקראו שכל הורה בזה ההשארות ובזה גם כן נחלקו לרוב עיונם קצתם

ולא יתחבר עם אדם רק לצורך הכרחי עד כאן : יב׳ שבזאת
ההצלחה ימצא כל ששון וכל שמחה כי השמחה כפי השגת הנאות ואין דבר
נאות לשכל כהשגת האמת וערך השמחה בערך ההשגה וגודל המושג :
ולכן היתה ההשגה בו יתברך מענגת מאד ולזה אמר ארסטו בזה מאמ׳
שאחר הטבע כי האל הנכבד מתואר בעונג ושמחה תמיד · יג׳ שבזאת
ההצלחה לא ימצא לאות היגיעה אבל מנוחה והיא דרוש כל הדברים ולכן
נוכל לעיין תמיד והיא מספקת כי לא תצטרך אל ארכות ואל עושר שופע
אבל שהרב ממנו יעיק אותה עם שההכרח אל ההספקות וכבר חקרתי
ומצאתי בדברי ארסטו באלה הפרקים יג׳ מדות אלה אשר הקיפה בהם
מליצתו היקרה : ברוך שחלק מחכמתו לבשר ודם ונתן כזאת בלב איש
שחכמי אומות העולם : ויתרומם על כל ברכה ותהלה :

פרק הפועל לפי השכל ואל זה מזמותיו הוא מוכן נבחר ויראה שהוא
אהוב מאד לשי׳ כי אם אמנם קצת מחשבות האל הוא על דברת
בני האדם כמו שנראה באמת היה מן הראוי שישמחו בם בדבר הנבחר
בם ואשר הוא דומה לאל יתברך והנה זהו השכל וראוי הוא כי האל יתברך
יגמול טוב לאוהבי השכל ומכבדין אותו כמו לאוהביו ולשום השגחתו עליה׳
ולעשות טוב לאלה העושים טוב ויושר הנה איננו בלתי גלוי כי אלו הדברי׳
ראויים לחכם · ולכן הנה זה אהוב לאל מאד והנה זה אמנם כפי האמת
היותר מאושר : אלה הם תורף דבריו ובמאמר הי׳ מהאיטיקא :

הפירוש אמר יוסף בזה הפרק באר ארסטו מציאות ההשגחה
האלהי באישי בני אדם המשכילים מהם ומפני שרוב
מתפלספי הזמן יכחישו שיאמין ארסטו דבר זה העתקתי מלותיו מלה במל׳
וכן אמר הפועל לפי השכל ואל זה מזימותיו וכו׳ ירצה שהפועל הפעולות
אשר הם כפי מה שיחייבם השכל : ואל זה מזמותיו רוצ׳ לומ׳ שכל מחשבותיו
אל פעל השכל שהוא העיון והאיש הזה הוא מאושר אם במדות המעולות
אם במעלות שכליות : הנה הוא מוכן נבחר ויראה שהוא אהוב מאד לשי׳
ירצה כי האהבה כפי הקורבה וההתדמות וכאשר יקרב איש לפעול פעול׳
השכל והוא מעיין בשכל האלהי אשר בו הוא קרוב אל האל הנכבד וידמה
אליו באופן היותר שלם שאיפשר בחקו ולכן אהוב לו מאד ותהיה אהבתו
כפי הקורבה ובאשר זכר זה רצה להסיר מכשול כפירת נמוחה בזמן
הכופרים האחרים האומרים כי לגדולת האל הנכבד לא יחשוב ולא ידע

אלא אישי בני אדם ולא ישגיח אל ענייניהם אבל שהם למקרה ופגע וכן
אמר כי אם אמנם קצת מחשבו׳ האל הוא על דברת בני אדם כמו שנראה
באמת ירצה שאם האל ידע וישגיח על ענייני בני אדם כמו שהוא האמת
בעצמו ר״ל שהוא ידע אותם וישגיח עליהם ראוי הם שהאנשים ישמחו בדבר
אשר הוא נבחר בם והוא הכח השכל׳ אשר בעבורו הם מושגחים ויחזיקו
אותו אחר שבעבורו ימצאו חן וחסד לפניו ית׳ וכן הוא ראוי לאל יתברך
שיגמול טוב וחסד וישגיח לאנשים הבוחרים בכבוד החלק האלהי אשר
בהם אשר ידמה אותו החלק האלהי אליו ית׳ מצד מה ושיהיו אוהביו כי
האהבה לפי ההתדמות ושישים עיני השגחתו עליהם לטובה וזהו אמרו
היקראוי שישמחו הם וכו׳ עד ולשום השגחתו עליהם עוד אמר ולעשות
טוב לאלה העושים טוב ויושר ירצה כי ההשגחה האל יתברך היא׳ מיוחדת
בבעלי העיון לבד אבל גם בעושי טוב והם בעלי המעשים המאושרים ואו׳
הב״ה מקפח שכר כל בריה עוד אמר אינו בלתי גלוי כי אלה הדברי׳ ראוי׳
לחכם ירצה כי אינו נסתר ונעלם כי החכם מצד שהוא חכם יפעל פעולות
היושר והטוב ויכבד השכל האלהי בעיון המתמידי ולכן הוא מוכן יראוי
שיהיה אהוב למעלה ויחמד למטה ומושגח אמנם מה שימצא מהנקראים
חכמים מהפחיתיות והעביר נת הונם מכלל החכמים וכבר רמז זה ארסטו
בכאן וביאר אותו במאמר ה״ מזה הספר וכבר נתן ז״ רשר במציאו׳ החכמי׳
בעלי הרוע באחר מספר ההנהגה : ובפתיחתו לפירוש הארוך על המלה
לספר השמע · וכבר דבר בזה אבוחמר דבור נכון מספר מאזני המעשה
אשר לו ויעויין משם עוד אמר ולכן הוא זה אהוב לאל מאד והנה זה אמנם
כפי האמת יותר מאושר וכמו שיותר אה״ב אל המלאכים הם יותר
מצליחים ומאושרים בעיני העם כל שכן היותו אהוב אל האל הגדול שהוא
היותר מבושר בהחלט כפי האמת : ואם היה החכם הוא יותר אהוב הנה
הוא יותר מאושר : ובכאן הורה שזאת האהבה וההשגחה היא על מדרגו׳
ושהיותר אהוב הוא יותר מאושר והתבארו בזה הפירוש שרשים א׳ שהאל
הגדול יודע ומשגיח את בני האדם · הב׳ שהשגחתו במעולים עליונה הג׳
שהשגחתו בחכמים הצדיקים למעלה מהשגחתו בזולתם הד״ שהאושר כפי
ההשגה וההשגה כפי המעלה והאושר : החמישי שהמאושרים אהובים
אל האל יתברך מאד וראוי שתדע שזאת האהבה איננה האהבה אשר
זכר גדריה בח״ מזה הספר כי אותה האהבה לא תפול אלא במתיחסים :
וגם אמר כי לא יהיה האדם אוהב לאלהיו ולא תפול ביניהם יחס האהבה

החיים אלא שמציאות אלה החיים עמה הוא יותר טוב משוללותם ממנה
על זה האופן ראוי שיובן הענין מכוונת ארסטו הנה ועל זה האופן ראוי
שיובן הענין בעצמו : ואחר שתעמוד על זה בקלות יתבאר לך בלבול
טענת החכם ר' לוי בן גרשום וזה שהוא אמר שאם לא היה בקנין החכמה
רושם בהצלחה האינושי' אשר רצה בהשארות הנפש לא היה בקניינ' תועלת
וזה שקר מבואר ממה שקדם שהעיון וחכמה טוב בעצמו ישאר או לא ישא'
ומה שטען שהוא לא ימצא ממנה תועלת באלה החיים אם רצה בקניין
הממון והדברים ההכרחיים כמו שיראה מדבריו צדק אבל לא יתחייב
מזה מה שרצה והוא כי כאשר לא ימצא ממנה תועלת באלו החיים או
בהשארות שהוא לבטלה וזה מבואר שדרישת הכבוד באופן הראוי הוא
מעלה ממעלות הנפש כמו שאמר ארסטו בד' מספר המדות ודרישת הכבוד
לא יועיל באלה החיים ר"ל החיים הגופיים ולא בהשארו' הנפש וכן החכמה
והעיון הנה הם טוב בעצמותם ומציאות אלו החיים הגופיים בעבור' ואינם
בעבור אלה החיים ישארו מה שישארו ואם רצה בענין אלה החיים שאין
ההצלחה במציאות החכמה באלה החיים הוא שוא ודב' כזב כי באלה החיים
נהיה יותר מאושרים ומצליחים עם היותנו חכמים ומעיונים מהיותנו
סכלים והחכמה בעצמותה טוב ובעליה מאושר ומצליח ואף שלא יהיו לו
מהטובו' החיצוניי' הרבה מהמרבה מהם והוא סכל · וזה הזמן אשר אנחנו
חיים על פני האדמה נהיה יותר מצליחים ומעולים עם היותנו חכמים
מהיותנו מעמי הארץ מבלי בחינה אם נשאר לנצח בזאת ההצלחה או לא
נשאר ולכן אמר הפלוסוף בספר הנצוח שהחכמים יאמינו שהחכמה עם
שפלות המחנה יותר ראוי מהסכלות עם גודל המחנה ושהמון יאמינו
חלוף זה ולזה תרא' חולם' טענת זה האיש בטענתו על ן' דשר במהות השכל
האינושי' בזאת הטענ' הגרועה אמנ' מה שאמ' שאלה המושכלו' אינם בעבור
המעש' הנ' הוא צודק ולכן אמנם אל מול דבק מנהם' המחו' כי החיים בעבור'
לא היות' בעבו' החיו' הא' אבל החיו' הא' חיו' יות' עליונים כמו שזכר הפלוסוף
בעשירי מהמדות אשר קראם חיים אלהיים ולכן אמר שראוי לבחור אותם
ולהשתדל בקניינם וכבר יצאנו ממ' שהיינו בו ונשוב אליו ונאמר שלא התבא'
מכל מה שטען הפלוסוף שההצלחה האחרונ' לאדם הוא העיון שתהיה זאת
ההצלחה נצחית ישארת אחר מותנו אבל שאנו באלה החיים יותר מעולים
ומאושרים עם מציאותה אצלנו מעם זולתה מהמעלות ואם היתה נצחית
ומחייבת ההשארות בעונג אינו עדת המאמיני' הית' מדרגת' יותר עצומה

אחר לאין שיעור בערך הבעל תכלית אל הבלתי בעל תכלית שאין שם יחס כלל ומפני שזאת התורה האל ית' אשר שם משה לבני ישראל היא משלמת זה השלמות רוצה לומר ההשאר אחר המות בעונג לא ידומה אמתתו לאחד ממנו כמו שנתפרסם מענייניה ונתאמת ממציאותה והדבר אשר יביא אל זה הנצחיות הערב הנעלה הנפלא הוא אשר ראוי בשם ההצלחה אמתית אם כן הוא מבואר שהדבקות בזאת התורה האל יתברך הוא ההצלח' האחרונה והתבאר אם כן שזאת התורה היא הטוב העליון והתכלית האחרון לאדם ומפני שההצלחה האמתית אי אפשר שיקבלוה האנשים על דמיון אחד אבל יראה שקצתם הוכנו לעבוד זולתם וקצתם הוכנו להיות אדונים כמו שהוא הענין במדינה החשובה ואשר הם אדונים הם בעלי המעלות כמו שהתבאר בספר הנהגת המדינות ואשר הם עובדים הם בעבו' אנשי המעל' ואנשי המעל' במוחל' הם מצליחי' בעלי התור' האל יתברך הזאת הוא מבואר שמציאות האדם וכללותו באדנותם לגוייהם הוא בעבו' זאת האומ' במוחלט אשר הם במדרגת הקליפה וישראל המצליחים במדרגת הפרי ומפני שאי אפשר שתהיה דבר אחד מהסבות נבדלות שאם כן תהיה יחס הדבר אל פנותיו יחס מקרי והמשל שהכסף אשר נתהוה מהטבע ההוא במין זולת מאשר תתהוה מהמלאכה · והיתה ההצלחה האנושית האחרונה הנשארת מושגת בזאת התורה האל יתברך והיו דרכי הפלוסופים זולת דרכי התורה במין הוא מבואר שאי אפשר שתושג ההצלחה הזאת בדרך מדרכי הפלוסו' לא בעיון שהוא נ"ל המעט ממנ' ואמנ' שדרכי הפלוסו' זולת דרכי התור' במין ובמהות הוא מבואר מצד התכלית וזה כי האוכל כזית חלב במזיד נכרת לפי התורה ואין בפלוסופיא ובשכל האנושי דבר שיתחיי' ממנו זה והמשל' האם על הבנים יזכה לעונג נצחי כמו שבא בקבלה למען ייטב לך לעולם שכלו טוב למען יאריכון ימים לעולם שכלו ארוך ואין בשכל האנושי המופ' ובפלוסופיא דבר שיתחייב ממנו זה התכלית וההצלחה הנפלאה מפני דבר קטו' כזה וכן בענין הדעות כי הכופ' בתחיי' המתי' אשר לא נקבל' שאין לו חלק לעולם הבא לא יתחייב מהפלוסופיא דבר כזה אבל הפלוסופי' מכחש ההסבה כמו שזכר הפלוסוף בספר ההויה וההפסד אם כן הוא מבוא' תכלית הבאור ששתי הדרכים נבדלים במין ובמהות : ולכן הוא מבואר ששתיהן נבדלי' בתכלי' ולזה מה שאמרנו כי לא התחייב ממאמ' ארסטו הנה בענין

החכמה הוא האושר וההצלחה האינושית שתהיה

נסתרת ולא עלה על לבו :

פרק

שמו אותו איפשר רחוק מאד וקנתם שאותו הכריחו לעדת האנשים כלם
וכן רשד עם כל אשר התפלסף אמר בסוף אגרת אפשרות הדבקות שזאת
ההצלחה קשה מאד ושאי איפשר מציאותה אלא בדורו' החשובים ובמדינו'
היקרות שימלוך עליהם מלך חכם ויהיו שם קבוצים מעולים יעזרו וקנתם
אל קנתם מלבד המדינות הנמצאות היום ובדברים האלה אמר באגרותיו
וזה האיש רוצה לומר רבי לוי הרבה לדבר בזה ועשה טענה אשר תשמע
ענינה בפרק אשר לפני זה ואני אין דעתי במקום הזה לחקור מעומק זה
הדרוש חקירה מופתית ולא להעתיק סברת האנשים בו אבל ארצה לעיין
אם יתחייב ממה שזכר ארסטו בספריו בתכלית האנושי ובהצלחתו וטובו
העליון שישאר נפשו אחריו אם לאו ונאמר כי כאשר יתבאר מדברי
ארסטו שהאושר השלם הוא עיון מיוחד מפני שזה הפעל הוא לחלק מן
הנפש אשר בו האדם אדם והוא השכל וזה הפועל לו בעצם רוצה לומר
מצד שהוא מדבר ותכלית כל דבר וטובו הוא בפעולה המיוחדת אם כן פעל
העיון הוא טוב האדם והצלחתו המיוחדת וכמו שהמשורר הוא בפעולתו
המיוחדת אשר הוא השיר כן טוב האדם הוא בפעולתו המיוחדת שהוא
הציור בשכל והעידו גם כן מפני שזה הכח יתערב לדברים האלהים ובו
ישכיל השכלים הנפרדים ולאל הנכבד והיה זאת הפעולה יותר עליונ' משאר
הפעולות וגם מצד שבזה הצד מן הציור והפעל ידמה לאל הנכבד המאושר
יתברך ולמלאכיו הקדושים אשר כלם יתוארו בהצלחה ובאושר והיה בזה
האדם כמו בא אליו מצדם אשר בעבורו הוא אדם הנה כשידמה אליו
בפעולתו והוא העיון כמו שהם מעיינים יהיה מצליח הצלחה עצומה יותר
מהיותו מצליח בשאר הפעולות וזהו מה שנתבאר מדברי ארסטו לבד ואמנם
שלא יתחייב מזה שתהיה זאת ההצלחה לעולם אף אחר המות זה מבואר
מאד מכח אלו הראיות אשר עשה וכמו שפעל הניגון הטוב הוא טוב הנמצא
במשורר מצד שהוא משורר ולא יתחייב מפני זה שיהיה נצחי או נפסד׃
כן טוב האדם מצד שהוא אדם הוא פעל הדיבור בעצמו אשר הוא העיון
יהיה נצחי או נפסד ולא יעשה במהות ההצלחה דבר הנצחיות או הכליון
אבל היתה יותר עצומה אם היתה נשארת ואם היה מחויב מצד היות
הצלחה שתהיה נשארת רוצה' לומר העיון לא היה שותק ממנו ארסטו בחכמה
הזאת כי הוא ענין כפלא למדיניית ולמנהיג ולא ביותר חכמות הטבע וגם
שאחריו ולכן הוא מבואר שלא כיון ארסטו שיתחייב שזאת ההצלחה העצומ'
שהשארות אחר המות ולא יתחייב מדבריו וכמו שהכבוד יות' נבחר מהתענו'

הבהמיים כמו שביאר ארסטו בא׳ בניקומכיאה כשאמר שהנבחרים בחרו
להם הכבוד והבהמיים והגרגרנים המאכל עם היות אין הכבוד נשאר אבל
כפשר כן הוא מאושר וההצלחה האחרונה אשר ביאר במאמר הי׳ שהיא יות׳
חשובה מכל הדברים ושהיא ההצלחה בהחלט ר״ל העיון בה אף גם זאת
שלא תשאר וכמו שהכבוד אין לו מבוא בהצלחת אלה החיים ר״ל בהשאר
אבל הוא מעיק אותם מאד כי אנחנו רואים דורשי הכבוד והשרר׳ יאבדו
הרבה ממה שיאות את אלה החיים ואין לו רושם בהשאר הנפש אבל הוא
נכבד בנפשו מהמאכל והמשתה והמשגל: כן הוא העניין בעיון בשכל
ושלמות החכמה כי הוא טוב בעצמו ובו נדמה אל האל הנכבד ולקדושי
משרתיו עם היות שאין לו רושם באלה החיים ולא בהשאר ומפעולות
הבורא ישתבח להשלים אלה השפלות הנמצאות בתתו להם צורות צורה אח׳
צורה בהדרגה עד שיקבל היותר חסר מהנמצאות והוא ההיולי שלמו׳ אחר
שלמות עד שיגיע לקבל שלמות נפלא ידמה מצד מה לאל הנכבד והוא הצור׳
האנושית הפועל העיון וכמו שחסר טבעו מלקבל זאת הצורה לנצח כן
חסר טבעו מלקבל צורה תפעל לנצח וכמו שהחי יותר נכבד מהזן והזן
מהבלתי זן ואף גם זאת כי שניהם הווים ונפסדים וגם כי קצת מצמחי
האילנות יתר ארוכי הזמן מקצת החיים והחי המדבר יותר נכבד מהחי
הבלתי מדבר ואף כי שניהם הוים ונפסדים ואף גם זאת כי קצת הב״ח
ארוכי הזמן מהאדם: וכן החי המדבר השלם בחלק הדבור ממנו אשר
הוא החכם בחכמתו יותר שלם מהמדבר הבלתי חכם אעפ״י שישארו זמן
שוה או שישאר הבלתי חכם כחכ׳ או יותר ממנו כן החכם המשתמש תמי׳
ומעיין מהחכמה יותר שלם מהחכם הבלתי מעיין ואף על פי שישאר
הבלתי מעיין יותר מהמעיין כי לא תבחן ההצלחה מצד ההשארות אבל
מצד טבע עצמותה וזה מבואר בנפשו· ומה שביאר ארסטו שהאדם
המעיין ידמה לשכלים הנבדלים אינו ראוי שיובן שיתחייב היות העניין
לנצח כמו שהוא העניין בשכלים הנבדלים כי לא יתחייב היות הדמיון בכל
העניינים אבל ראוי שיהיה במה שאיפשר לזה וזהו מה שאמר כי האדם
מאושר שיהיה קצת דומה בזה שהורה על מיעוט היחס כמו שפירשנו בפי׳
דברי ארסטו: וכאשר התבאר זה הוא מבואר שלא יתחייב מזאת ההסכמ׳
רוצה לומר היות החכמה והעיון תכלית כל הדברים שתהיה נשארת אחר
המות ולא גם כן מפני שאין לה רושם בקנין אלה החיים הבהמיים שתמצא
לבטלה אבל העניין בהפך שתהיה החיים האלה בעבורם ואינם בעבור

מהגוף וכפרט אם היה מושגם מושג נצחיי וכשיהיה המלוי רצוני ההשגה בכלל ערב הוא אשר ישיג מה שהוא יותר אמתי ויותר נבחר בעצמו ויותר מתמיד ההשארות הוא בהכרח יותר נבחר ערבות : וכן ענין תענוג השכל עם שאר התענוגים כי התענוגי מהם מה די ההפסד לא״ה שיתערב בם מהקפביות ותענוג השכל אין לו הפךאבל אם שיהיה נצחי או שיפסד הוא לסבכו המתחדש עליו : אפלטון בספר הנהגת המדינה : וכתב ן רשד עליו כחיי הוא מאמר מופתיי ·

פרק רוב תענוגי השכל הנה אמנם יסובו יותר טובים בעשיית השכל אותם ומה שהוא הסבה בהיות דבר נעניין היותר טוב הנה הוא יותר נבחר ובהיות זה כן הנה השופט הוא אשר ישיג כל התענוגים על יותר טוב מה שיהיה אפלטון באותו מאמר :

פרק לפי שהחכמה ייחד אותה שהיא תודיע הסבות הקצוויות אשר לכל נמצא מתאחר והיה התכלית הקצוי אשר בעבורו הויית האדם היא ההצלחה והתכלית הוא אחד מהסבות הנה החכמה א״כ היא אשר תעמיד על הדבר אשר הוא ההצלחה באמתית : אבונצר בפרקים שלו בחכמת המדות ·

פרק החכמה למה שהיתה היא לבדה תודיע הא׳ ראשון אשר ממנו נקנו שאר הנמצאות המעלה והשלמות ותודיע איך הושפעו ממנו וכמה הוא שיעור מה שהגיע לכל אחד מחלק שלמות והיה האדם אחד מהנמצאות אשר קנו השלמות מהאחד הראשון הנה היא אם כן תודיע היותר מעולה שבשלמיות אשר קנה אותו האד׳ מן הראשו׳ וזהו ההצלחה הנה החכמה א״כ היא אשר תעמיד על ההצלחה באמתות אבונצר באותו מאמר .

פרק אמר יוסף אי אפשר שיחלוק על מופתי ארסטו שביאר שתכלית האנושי האחרון הוא העיון המיוחד אל א׳ מב׳ אנשים אם סכל והוא אשר הרגיש בזה הרגש חלוש ולא צייר אותו שכלי אבל בדמו׳ מחנה לו לא מדרג׳ בתהי׳ אבלו מופת כמו שהו׳ הענין בעצמו ואם איש עקש דורש הנצוח ותגבורת הרבו׳ אשר שבתו אם ההרגל אם שהו׳ יחשו׳ כי הגדל׳ למה שהורגל עליו ואו׳ כן : ואחר שבארתי שהתור׳ הא׳ ית׳ תורתי׳ הקדוש׳ הי׳ אשר תורים ההצלח׳ על דרך האמ׳ אבחנו בין שני דברי׳ אם שתהי׳ התורה וחכמתם יכוונו ענין אחד במהות כמו שקבלו קצת מהנקראים חכמינו ויהי׳ בזה שתירה לדת

האלהית בכללה לפי מה שאחשוב : עם שיתחייב לזה האופן מהסכמ׳ בטולים
רבים ובנויות לא יסופקו אם שנכחים מופתי ארסטו הנה ובכח הזרוע
נכריח לשכלנו לבלתי יתפתה אחרי זאת : ולהיות האמונה הדבר היותר
חשוב ונעלה לאין שיעור ממה שאיפשר שידומה אין ראוי שנקבל שהיא
תחלוק על המושכלות הראשונות ולדברים המתחייבים מהם חיוב הכרחי
כמו שבארתי זה בפירושי לאגרת ן׳ פרופיטו ולכן ראוי שנעיין אנחנו בזה
ואולי זה הוא אשר הניע לקדמונינו לחשוב בששת הדרכים אחרים בצורה
והתכלית : ונאמר שההקדמה האומרת שיש לאדם תכלית בעבורו היה
מיוחד אליו מצד שהוא אדם יסכימו עליה הפלוסופים והתורה ואמנם שזה
התכלית ראוי שימצא לצורה כבר עמדו עליו המופתים ההכרחיים בשני
מספר השמע הטבעי וההקדמה האומרת שצורתו המשלמת אמתתו מצד
שהוא אדם הוא הדבור וכח על ההשכלה הוא דבר מבואר בנפשו ואמנם
שלמותו הוא בפעולות הנבחרות ממתחייבות מזאת הצור׳ כמו שהוא הענ׳
בכל הדברים אי איפשר שנחלוק על זה כי הדבור הפנימי ושזה הפעל ממנו
ראשון ועצמי והוא העיון והשני וממנו שנית והוא השגת הענייני׳ הנאותי׳
אלינו והטובים ועשות אותם ושזאת החלוקה הכרחית למי שיבין הגבולים
האלה אי איפשר הכחשתו באופן מן האופנים אם כן הוא מחויב שנקבל
מהם שהאיש האנושי והצלח׳ ותכליתו אש׳ בעבורו היה הוא שתיא׳ המעלו׳
רוצה לומר שימצא בו תוארי המעשים בענין היותר טוב ונבחר שיהיה :
תארי החכמה והתמדת העיון באופן שלם מאד · וכאשר היה זה כן איך
הענין בזה מי יתן ואדע ונאמר כי כאשר נעיין במה שיתחייב מן התורה
הנה לא תכחיש זה מצד מה וזה שהיא כבר צותה על המעשים ולכן אמר
לא ימוש ספר התורה הזה מפיך והגית בו יומם ולילה למען תשמ׳ לעשות
ככל הכתוב בו כי אז תצליח את דרכיך · הנה נראה בזה שעשיי׳ המעשים
הם והבריחה מהפעולות המקולקלות כבר תהיה הצלחה ואמנם שיש
בתורה חלק נקרא עיוני איננו נתלה במעשה כלל ושהוא תכלית המעשים
הוא מבואר מצד עצמותו ומצד מה שהגדילו חכמינו הקדושים העיון עד
שאמר תלמוד תורה כנגד כלם ועוסק בו פטור מכל המצות זולתי יחידי
המספר אשר יחוייבו אז הגדלתם על העיון אבל לסבה תוריית כמו
שהתבאר במקומו : ואחר שהמעיין פטור מכל המצות הוא מחויב שהם
בעבורו ולא היה הוא בעבורם ולכן היה האושר עיון מיוחד וכבר יראה
גם כן שלא רצת׳ התורה בידיעה לבד אבל גם בהשתמשות החכמה בעיון

פרק אמר יוסף ושפני שראו חכמי עמינו אשר עיינו בפלוסופיא
כי ההצלחה האחרונה היא בהשלמת האדם במעלות המדות
ובמעלות השכליות וראו מופת ארסטו שהמדו' בעבור השכליו' כמו שהתבאר
וחשבו שהשגת ההשארות הוא בהצלחה וההצלחה התבארה בפלוסופיא
ושהתורה תעיר ותעור רוחני כמו שהתפרסם מענייניה וקבלו שהמביא אל
ההצלחה אי איפשר בדרכים מתחלפים במין וכמהו' יחשבו שדרכי התורה
ודרכי הפלוסופיא אחדות במין ויתחלפו בענין הלמוד כי התורה להיותה
לרבים והם עמי הארץ אשר לא ידעו משפט המושכלו' ולא נתפרדו מהגוף
היה מחויב שתהיה לנודה למוד כולל כל עדת האנשים והסתרים רמוזים
בה והפלוסופיא למוד מסוגל למורגלים בהשגת הדברים הבלתי מבוארים
בתחלת הדעת וכאשר ראו דוחק ההסכמה הזאת בניהם העמיקו שיחתם
לחקור ולבקש אופן ההסכמה האמתית ביניהם עד שיהיו סודות התורה
דרושים ידועים בפלוסופיא ותהיה מרכבת יחזקאל אשר חייבנו עליה
הסתר מאד ידועה לחכמי היונים והישמעאלים ושיהיו מדות ה
הפלוסופיא מה שהתבאר בספר הזה המיוחס לארסטו הנקרא ניקומכיאה
הוא אשר כוון אל דרושיו יתברך בתורה ובמצוות עשה ולא תעשה מלבד
קצתם שהיו להסיר אמונות נשחתות בבורא יתברך ונשכלים כפלו בזמן
הקדוש ההוא ונתגלגלו חכמי עמינו בביאור זאת ההסכמה ונחלקו עליה
קצתם עשה שלום ביניהם בדרך מדרכי השלום וההסכמה וזולתו באופן
אחר כאשר ישר בעיניו כי לא היה להם דרך אח' מונח בטבעם וילכו אבל
איש כל הישר בעיניו יעשה : וכאשר רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את
ישראל ונתן בלב יראיו החכמים האחרונים לבלתי שמוע אל האנשי' האלה
ונראה כל חוצות דרשו תורה לרבים מהמוצאים מהמשכל קצתם בטענות
ראויות וקצתם בטענות חלושות אשר המרבה ואחד הממעיט כוונו לבם
לשמים ומי שלא העמיק לדעת סברותם כשבותם מספריהם ואף גם זאת
לבו בטוח בה' לא יוציא בשפתיו דבר כי ישכר פי דוברי שקר : וקצתם עיינו
בזה עיון חלוש וראשון וממי שהוכיח עליהם ממי שראינו דבריו הר' נסים
ז"ל אשר הלעיג על מי שאמר שחכמת האלהות רוצה לומר אשר קראוה
הפלוסופים חכמה היא מעשה מרכבה ומעשה בראשית הכמ' הטבע אחר
כן באו אנשים מתלמידיו והחזיקו את ידו וכתבו מאמרים אשר בהם נתנו
לאלהי ישראל כבוד · ויען וביען אין גם אחד ממי שהתפשטו מאמריו
שידבר על מה שהתבאר מדברי הפלוסוף באלה הפרקים אשר העתקתי

אספריג ראיתי אני לכתוב ידי לוי בהבדלת הסברא והמחלקת וסדר ההקדמה המקובלת ואשר עליה הריב אחרי שאביא קצת פרקים מועילים בזאת הכוונה ונביא על דרך השרשים המונחים מה שמסכימים בו שתי הכתות יחד אולי תביאנו אל אריכות ואל תוספת בלתי מועיל :

פרק וראוי שישאל השואל שאלה עמוקה ויאמר מהו תועל' החכמ' וזה מפני שהוא איננו רואה שיהיה נקנה מידיעתה טוב מה ממיני הטוב שבאמצעותה יצליח האדם את דרכיו וזה שהיא איננה ממציא' שום דבר ולא פעולתו מחדשת אתו ונאמר שדבר מוכרח הוא מעניין החכמה שתהיה נבחרת בעצמותה ואעפ"י שאיננה פועלת שום דבר וזה מפני שהוא מעלה מצד היותה שלמות אל חלק מחלקי הנפש וכל מה שהו' שלמות אל חלק מחלקי הנפש הוא מעלה ועוד שהרי היא פועלת את ההצלחה לא כ שתהיה היא דבר זולת ההצלחה אבל שההשגתה לבד הוא עניין ההצלחה אחר שאיננה נרצית בעבור זולתה · כי זה הוא תאר ההצלח' ועניינה רוצה לומר שהיא נרצית לעצמה וזולתה בעבורה ארסטו במאמר הששי מספר המדות :

פרק רבים חשבו כי הידיעה בדברים המדייניים בתכלית מ מהמעלה וזה שקר לא אם כן נאמין שהאדם הוא יותר מעולה מכל מה שבעולם ולא אם ימצאו בכאן דברים יותר מעולים מן האדם הנה הידיעה בדברים ההם ושום שכל בעניינם הוא דבר המעולה בתכלית באותו מאמר :

פרק וכבר ימצאו הנה דברי' אלהיים שהם יות' מעולי' מן האד' כמו הדברי' שהם התחלות והם יסוד העולם וקיומו וכאשר היה הדבר כמו שהונח אם כן ידיעת הדברים האלה על שלמות היא החכמה והידיע' ארסטו באותו מאמר :

פרק כמו שהרעב והצמא הרקה לגוף ורקות יקרה לו כן הסכלות והעדר הידיעה הרקה לנפש ורקות לה ובהיות זה כן הנה שני אנשים יתמלאו והם אשר יקחו המזון והם אשר יקחו הידיעה והמלוי האמתי אמנ' הוא בדבר אשר הוא יותר נכבד מציאותו והוא הדב' אשר הוא יותר רב מציאותו ויותר רב אמתות והדברים אמנם יעדיפו בזה העניין כפי קרבתם ורחקם מהדברים הנצחיים האמתיי' המציאות התמידי' ה הנשארות ות"ר שזה כן הנה הדבר אשר בו יתמלאו הנפשות הוא יותר רב אמתות מהדב' אשר בו ימלא הגוף אחר שהית' הנפש קרובה מעצמותם יותר

שיושב בזה הוא, כי יש הנה בהצלחה שתי בחינות בחינה מצד שהאד' טבעי ומדיני ומזה הצד יש לו תכלי' מיוחד ויחדהו מבין שאר הב"ח והוא התכלי' הוא האושר וההצלחה הראשונה הוא במעלות המדות אשר זכר הפילוסוף והמעשים ההם טובים ואנושיים יקנו אליו שלמות אינושי ואושר שלם שני והוא העיון בשכל במה שיקיף בשכלו באופן היותר שלם שאיפשר :

ואמנם זאת ההצלחה כלה פונה אל שיהיה יותר מעולה ושלם במוחלט באלה החיים ולא יעלה בו למעלה מהדברים הטבעיים ולא יגיע בעבורה להשארות בעינג מצליח כמו שביארתי אצל דברי ארסטו כאשר טענתי על החכם רבי לוי בן גרשום זכרו לברכה : ולא הוצרכה תורה ונבואה מן השמים לצוות ולגזור על זה כי ידי שכל האדם רב לו לדעת אלה מצד עצמו : והאדם כשיקיף בזה שלם כבר יתואר באיש חיל ומצליח מצד שהוא מכלל האדם · ואמנם מצד שרצה האל יתברך וישתבח שמו לעד להעלות מדרגתי על זאת המדרגה ולתת לי הצלחה יותר עצומה מזאת באלה החיים ובאחריהם לא תשלם זה בו : וזה אם באלה החיים שהאיש הישראלי האלהי כבר יכנעו לפניו יסודי הטבע ומפניו ירגזו תולדות תבל ויתבאר זה ממה שאומר אם שינוי הנביאים מבטול טבע המציאות והנסי' והפלאו' אשר היה להשגחה אל יתברך יתר' ומש שמו נס והדבר מבואר כמו שאמר ע"ה ויוכח עליהם מלכים אל תגעו במשיחי ובנביאי אל תרעו · ואם מה שעשו החכמים החסידים אשר לא היו נביאים מבואר מצד מה שספרו מהם בחכמת התלמוד במקומות רבים אמנם מה שנעשה לכל איש ישראל אשר הלך בזאת התורה מבואר מאד בתכלית הביאור וזה שהברכות והקללות אינם דבר טבעי והזורע שש שנים מדרך הטבע שהשנה השביעית תפחת תבואתה לחולשת הארץ וכתוב ועשת את התבואה לשלש השנים · וזה מופת כנגד טבע המציאות כולל נעשה לנערים ולעמי הארץ אשר הוא מחויב מצד היות זאת המצוה לאל יתברך וישתבח שמו לעד וכן הנס המפורסם אשר יעשו המים בענין הסוטה : וכן כל הטובו' הנמשכו' נסים נסתרים כי זה עני קרא וי' שמע ומכל צרותיו הושיעו חונה מלאך יי' ליראיו ויחלצם : אינו דבר טבעי אבל למעלה מן הטבע :

ולכן המביא אליו דבר למעלה מן הטבע כי לא יתחייב מעשיית המעשים בתכונת המוכר מעט ימעט בה : ולכן הטיב הרמב"ן זכרו לברכה במה שאמר כי התורה כלה נסים : וכבר קדמו הרמב"ן ז"ל באגרת תחיית המתים · אמנם המעלות אשר זכר הפילוסוף לא יחייבו דבר מזה ולכן הם

אינושיות ואלה למעלה מאלה לאין שיעור ואמנם ביתר החיו׳ כבר דברנו
מה שי בו די ודי לנו כי קרוב זה מאלפים שנה שחקרו חכמי האומות
עליו ומכוונה לא מצאו אבל זה אומר בכה וזה אומר בכה ואמנם ההשארות
והענג יתחייב מזאת התורה האל יתברך ולכן יהיה האדם מצליח בהחלט
במצותיה ובחכמתה לא בזולתה וכמו כן הוא העיון כי העיון אשר תיחד
הפלוסופים ואפילו לפי דבריהם הנה הוא אשר יקנה את בעליו הוא עצם
ההצלחה וזה האיש החכם המעיין בחכמותם הוא איש טוב במוחלט מצד
שהוא איש אבל לא יעלהו זה העיון למדרגה יותר עליונה מזה וכבר נמצא
לקדמונינו המעייני׳ בסתרי התור׳ בשע׳ העיון פלאו׳ עצומו׳ ועניני׳ נפלאו׳
קנתם שרה עליהם רוח הקדש מה שלא נמצא עוד בחכמי הגוים על כל
התחכמותם כי החכמה האלהית בשלמ״ מזמן ארסטו ועד עתה וזה מבואר
למי שראה דעות הקדמונים וראה דברי ארסטו וקודם ארסטו נמצאו
באומתינו נביאים לא לפים ומאות ואחר זמן ארסטו אין חזון נפרץ ואי
איפשר שלא נולד אחד מהם שלם בכחו המדמה ביצירה אם היה הוא המונע
וחכמי יון וישמעאל הם המתפלספים ומעיינים בזה העיון אשר אמר
ארסטו כי הוא האושר וחכמי נפלאים הי׳ וקין בארצות שאנני׳ שלוי׳ ושקטי׳
ונבונינו הלכו מרחי אל רחי ומרעה אל רעה אשר אבד חכמת׳ ואף גם זאת
שכינה עלוה אותם וישם יי דבר בפיהם כמו שעשה לאנשי כנסת הגדולה
ואם היה העיון בחכמת״ לפי מה שירג׳ הוא האושר במוחלט ליהודי ולישמעאלי
לא היה ראוי שתמצא סגולת העיון והוא הנבואה והחכמה כי אם אחר גלוי
החכמות האלה שהיה בזמן ארסטו אבל כבר יראה מזה הזמן הארוך אשר
נעתקו אלינו קורותיו שיש הנה ענין תורני אחד למעלה ממנו ואותו
העיון הוא המבוקש לעלות אל מעלה יותר עליונה מזו ובעיון האל הי
ההוא וחיה האדם חיים אלהיים אבל לא בעיון הפילוסופי כי אותו הו׳ אינושי
וארסטו קרא למעיין שהוא חי חיים אלהיים ודומה לשכלים הנבדלי׳ מפני
מה שישכל בכח מהנמצאות מדעתו מבלי מורה כל שכן שראוי שיקרא זה
השם למעיין בחכמת האלהית האמתית אשר אין ספק בה ואין דרך
לנטות ימין ושמאל ולזה נמצא זה השם מיוחד בחכמינו היודעים לא בחכמי׳
רוצה לומר איש האלהים : וכבר מנו רבותינו בסוף ספרא האנשים אשר
נקראו בשם איש האלהים ועבד יי וארסטו הטיב את דבריו על דרך הכלל
והוא כמתנבא ואינו יודע ואלו היה רואה את נביאי אומתינו היה מרבה
בזא״ ההצלח׳ והיה אומר שזאת היא ההצלחה האחרונה כיאין בשכל האנושי

בפעל ולזה אמרו חכמינו קדושינו והני מילי כגון רבי שמעון בן יוחאי
וחביריו שתורתם אומנותם אבל אחרינו לא הנה כי רבי שמעון הקדוש
המאושר עליו השלום אשר היה מתיחד במערה והיה חי חיים אלהיים
מתבודד משיג סדור הנמצאות מעיין בהתמדה לאותו פטרו מן התפלה
כמו שביארנו בא׳ ובשני ממסכת שבת וכאשר היה זה כן הנ׳ האוש׳ והצלחה
אשר ביארה כבאן ארסטו והוא אושר המעשים ואושר הוא אשר הסכימה
עליו התורה גם כן מצד מה ואם יאמר אומר וכבר חזרת להודות לבעל
הריב שדרכי התורה והפלוסופים אחרות בתכלית ובבורה אמרתי ואין
הענין כן כי אני אמרתי שהתורה לא תחלוק על אלה המופתים והמחוייב
מהם והוא שהמעשים המעולים והעיון הנכבד כפי עצמו בהם ההצלח׳ אמנ׳
מה הם המעשים הנאים והעיון הנפלא בזה יתפרדו כי אני אומר שהם
המעשים אשר קרא אלהינו יתברך ויתע׳ נאים ומעולים והם שש מאות ושלש
עשרה בפירושם ואתה אומר שהם המעלות אשר מנאם ארסטו בזה הספר
וגם כן בעיון הנפלא כי הוא העיון בסתרי התורה והלכותיה ודעו׳ הנביאים
ואתה אומר שהוא העיון בחכמתכם ואם יאמר אתה חולק על המופתים
אשר הורית אמרתי ולא חלקתי על המתחייב מהם באמת אבל על אשר
אמרתי שהוא מתחייב ואיננו כן וזה שהמתחייב מהמופת שעשה ארסטו
בראשון מניקומכיא׳ הו׳ שההצלחה פעל לנפש המדברת כפי המעלה ואני
מודה בזה גם כן אמנם מה שאמרת שהמעשים ההם אשר אמ׳ בשני מאותו
ספר הם פעולות המעלה לבד אני מכחיש זה אבל שהמעלות אשר מנאם
האל יתברך הם פעולות המעלה וכן מה שאמר שהאושר השלם הוא פעל
ההשכלה והעיון הנכבד הוא אמת אבל מה שאמרתם שזה העיון הוא ב
בחכמיתינו זה איני מאמין אבל העיון האלהי אשר הוא למעלה מכל חקירה
ובריאה והזיה כמו שהוא עיוניכם והוא עיון סתרי המציאה אשר הם סתרי
התורה והעיון בכלל שהוא עיון אלהי אין בו שקר ולא יסבול הכזבה כמו
שהוא עניני עיוניכם ואם יאמר אומר עוד כאשר הורית שגדר ההצלחה
הוא פעל לנפש המדברת כפי אשר תחייבהו המעלה יתחייב אליך להודות
כי הפעולות אשר מנאם הפלוסוף הם המעלות המאושרות כי הם לנפש
המדברת רוצה לומר המשכלת יען הם פעולות שכליות והשכל האנושי
ונגזור עליהם ותחייבם: המשל שהשכל יגזור כי ראוי ליתן הממון למי
שראוי ובזמן הראוי ובאופן הראוי ובשיעור הראוי וכן יתר המעלות
אמנם המצות האלהיות אמרת שהם מחוייבות מצד השכל ושים להם טעם

אנושי ידוע אצלנו מצד שאנחנו מדברי׳ הנ׳ כבר היתה התור׳ והפלוסופים בהסכמה כוללת אחת והוא הפך מה שאמרת ואם אמרת שהם אלהיות והפעולות אשר אמר הפלוסוף הם אנושיות ופועל לנפש המדברת הנה בהם ההצלחה או תכחיש את המופת אשר הודית וכן הוא העיון כי אשר אמר ארסטו שהאושר השלם הוא עיון מיוחד רצה בו עיון שכלי ולזה אמ׳ פעל השכל והוא פעל המופת ואם היה עיון התורה זה העיון היו סתרי התורה דרושים ידועים במופת הפך מה שהנחת ואם לא היה פעל השכל ובטל המופת אשר אמרת שאי אפשר הכחשתו אמר׳ני והמצו׳ האלהיות אשר נתנם אלינו להשלים מציאותינו באופן נהיה לנו עם סגול׳ מכל העמים ובהם יתחדש מה שיתחדש אלינו מהטוב והרע ולמה לא יגזור שכלנו על קיומם היה סכל כסכל אשר ראה כי בהתפללנו בגשם ובכי מים על הארץ בשנת בצורת והוא לא ידע איך נעשה ולמה לא יהיה פעל לנפש המדברת אמנם שמציאותו איננו אלינו אבל נתון מאת השם מן השמים והמעלות המדרגתיות תחלת מציאותם בנו המשל בזה פעולת הסמים אשר תהיינה בסגולה או אשר תהיינה לפי האיכות כי אשר תהיינה לפי האיכות הם שכליות רוצה לומר שנוכל לעמוד עליהם מצד שכלנו והאחרות נראה מציאותם בנסיון אבל האיש המומחה יגזור שכלו שיבקש הסגולות :
וכן המצות ואף גם זאת לא תהיה התחלת מציאותם ותועלתם ממנו אחר העמידה על תכליתם אם בער לא יבין לבו ללכת אחריהם וכן העניין בעיון כי השכל יחייב לעיין בדבר אשר התאמת תועלתיו ושהוא מקנה ההשארות והדבקות וההשגח׳ והטוב שהו׳ העיון בסתרי תורתינו והלכותינו שהתאמת זה בנבואה ובנסיון ולכן יהיה אותו העיון פעל השכל ביחוד והוא עיון מיוחד ובכלל צדק ארסטו במה שאמר אך לא במה שכיוון כי הוא לא היה אצלו תורה אל יתברך וראה שהאושר במעשים המשובחים נחקר עליהם מדעתו כי לא היה לו דרך אחרת וכן העיון אמנ׳ אחרי שמי שהוא למעלה מן המופת דבר אלינו בחורב לאמר זאת התורה אשר יעשה אותה האדם למען יצליח את דרכיו אשר הלכו בדרכיו ועשו מצותיו כפר פעו׳ פעל מדבר כפי המעלה וכן הוא הענין בעיון :

פרק אמר יוסף

זהו מה שחשבתי ראשונה לסלק מעלי תרעומת מופתי ארסטו׳ : וכאשר הגדלתי החקירה בזה הדרוש ראיתי כי היותר נכון

רב נהושיע אבל הצלחתו באלו החיים שיהיה נבחר לבד ולא התבאר להם
במופת שחכמתם ומעשיה' יביאו אל חיי העול' הבא אבל מצותינו וחכמתינו
הם לבד אשר יביאונו אליהם וכן מה שזכר ארסטו שההשגחה במאושרים
ושהם אהובים אל האל מאד התדבק אל באחד מחכמיהם כמו שנמצא
בחכמינו ובטפינו ובנשינו ואף קיום אשר חרה אף יי' בעמו ואומ' יחידה
בין שני אריות כשארת לא אבד זכרה מני ארץ כמו שנאבדו כל במו' האומו'
הקדמונות ולא יתכן זה בטבע לולי יי' שהיה לנו ישתבח שמו הגדול הגבור
והנורא ויסמחו החוזרים העטרה ליושנה אשר בזה נמצא ההשגחה אשר
בעבורה יאמר לו ית' גדול גבור נורא : אמנם ההסכמה אשר עשו קצת
בין שתי הדרכים שקר מבואר : וכבר מנה אדוני אבי ז"ל הר' שם טוב
הבטולים והשקרים המתחייבים לאותה ההסכמה רוצה לומר הסכמ' הדת
והפילוסופיא לפי העיון התוריי בתחלת ספר אמונות אשר לו : וכבר
שרתי אני אותם השבושים והדמויים אשר בעבורם חשבו ששתי הדרכים
אחרות בתכלית במאמר שעשיתי לדרשנים אשר בזמנינו זה אשר קראתי
אותו עין הקורא · וכבר דברתי שם על זה הדרוש דבור מפורסם לפי
מה שיאות במקום ההוא · אמנם כוונתי הנה להסיר מעלינו אלו המופתים
שעשה ארסטו אשר יחשב בם שהפעולות השכליות והעיון בחכמו' המופתיו'
הוא האושר והתכלית האנושי לקבל מעלינו את עולם : וכבר עשיתי זה
כמו שיתבאר למי שיראה דברי אלה בעין התאו' לדעת האמת לא להתעקש
ולהתגבר כי אני מודה שהאיש השלם בשני הדברים הוא מאוש' ומעולה
אבל שלא יעלה מזאת המדרגה אל שישאר נפשו בעונג ולא שיושגח אופן
מההשגחה שיעשה לו נס בנסתר או בנגלה : ואף גם זאת
ותבאר השארותו והשגחתו מה שלא יתבאר לא יהיה בה מדרגה מהשלמות
אשר יהיה בעל המדרגה השנית ששני המדרגות מתחלפות במין כמו ששתי
הדרכים מתחלפות במהותו ולכן כאמר שיש הנה מדרגה יותר עליונה מזו
אשר בה ישיגו אלה הדברים והיא התורה לפי מה שהתפרסם מענייניה
אם כן להיות האדם מעולה לפי עילוי התורה והצלחתה די לו בשיתן ממונו
לעניים ולצדקה השיעור שצותה התורה ובזה יזכה העולם הבא · אמנם
אם ירצה להיות איש מעולה מצד שהוא איש ראוי שיעשה הנאות יהודית
כן להיות גבור חיל לפי יי' ראוי שתהיה המו' טוב בעיניו ולא יתבהל מיתה
על ג' דברים לבד והם עבודה זרה וגלוי עריות ושפיכות דמים ובשעת
שמד אם מכוונים להעבירו על דת אף על ערקתא דמסאנא : אמנם לפי

שמעלה המדותיות השכליות כבר ראוי למות במלחמה מלנוס ממנה באופן
מה כמו שהתבאר בג׳ מהמדות וכתוב בענין אנסלוס בעת הנלחמי׳ בנוסס
במלחמה ולכן יראה טעות מי שחשב להשוות שתי הדרכים. וכן הוא בענ׳
העיון כי כאשר ירצה שיחפוץ בו יו׳ מצד שהוא איש ישראל בידיעת התורה
וחכמתה כמו ראוי שיפליג שאמרו שליש במקרא שליש במשנה שליש
בתלמוד ובספרים התוריים אשר כפלו ממנו בדורו׳ האלו בעונותינו שרבו
ואם ירצה להיות איש שלם מצד שהוא איש מדבר לא מצד שהוא ישראלי
ראוי שיקרא ההגיוניות הלמודיות והטבעיות והאלהיות בסדור ונראה שזה
זה כיון רבינו משה ז״ל בפ׳ לד׳ מהחלק הא׳ מהמורה במה שאמר אי אפשר אם
כן למי שירצה השלמות האנושי מבלתי התלמד תחלה במלאכת ההגיון
אחר כך בלמודיות על הסדר אח״כ בטבעיות אחר כך באלהיות ואחשוב
שרצה בשלמות מאנושי מצד שהוא אדם לא מצד שהוא איש ישראל. והוא
מבואר שהידיעות האלה אינם מיוחדות לאיש ישרא׳ מצד שהוא איש ישרא׳
אבל מצד שהוא אנושי ולזה תמצא אותם ביתר האומות יותר מציאותם
בעדת ישראל אבל חכמת ישראל בלתי נמצאת זולת בישראל כמו שאמרו
בגמ׳ אסור לגלות סתרי תורה לגר שנאמר לא עשה כן לכל גוי וחלילה לנו
לרב שיכחים שיש הנה שלמות אלקי אשר יתיחד לישראל מצד שהו׳ ישראל
יותר נפלא מזה ועל זה האופן ראוי שיופרשו מאמריו בכל אותו ספר כי מה
שימצא בתורתינו מהמדות האנושיות והאמונות והידיעות הפילוספיות הוא
על הכוונה השנית במשפט השלם בכל דבר אבל על הכוונה הראשונה יש לה
מעשים אחרים במין ודעות אחרות בסוג ומפני שזה בלתי אפשר לעמוד
על אמתתו מזולת נביא או מקבל ממנו אשר אלף הלך לו הלכו בני ישראל
בתוך הים ביבשת התורה בבקשם אשר כוונה על הכוונה השנית בדעות
ובמעשים וכן עשה המורה וזאת היתה כונתו ולא זולת זה חלילה וכאשר
השתכל בענין תמצא כי עתה נפשנו יבשה אין כל :

פרק אמר יוסף

וממה שהקדמנו התבאר טעות מי
שחשב שהאמונות האלהיות איפשר
לעמוד על טעמן מצד שכלנו וזה כי הדבר האלהי לא נתחדש בדבר טבעי
ולא לתכלי׳ טבעי אי איפשר לעמוד על אמתתו מבלעדי מורה יודיעהו ית׳
תכלי׳ כוונתו וכמו שהסגולות הם דברי׳ נמצאי׳ וא״א להכחיש מציאותם
יש בטבעי׳ סגולה כח טבעי לא יתחי׳ לחו׳ ולקור ולחו׳ וליובש הנמצאי׳ במורכב

מהמזגת היסודות ולא יודע אלינו מאמתתו אלא שיש כח במגניטס ר״מ כי
תמשוך הברזל ושזה הכח איננו חוש ולא קור כן הוא הענין באלה הפעול׳
כי מה שימשך מהם נודע על זולת הדרך הטבעי ומציאותו מבואר אצלנו
ואמתתו נעלמת ממנו עם שיש לו תכלית בעבורו היה זה הענין כן ואין
כל שלא נודע תכליתו עם מציאותו בעצמו ספק ומכאן שולקה הטעאת
הרב המורה במ״ש בפרקי המצות ובהקדמות ההן כי לא יחס שום חכם
דבני לבוראנו דבר אין תכלית לו וכשנאמר גזרת מלך אין הכוונה מזה
שאין להם סבה חילה אבל שהיא מושכלת ממנו ולא יחוייב שנדע אותם
ושכל הדברים חוזרים אל רצונו יתברך כמו שפירש ממה שנמנ׳ קדמוננו
ושתמנו בכתיבת השבות בקנת דברים אינושיים בחכמת התלמוד כי הכל
נותב בם הענוג שאמרנו רוצה לומר על הכוונה השנית לא הראשונה ולזה
מה שתמצא הגאונים יקראו לקצת המצות שכליות לא ירצו בו גזרת השכל
אותם לבד אבל שימצא בשכותיהם דבר אינושי כמו כבוד אב ואם ודומיהם
ידאוי לדון לכף זכות למורנו הרב המורה כי כל מה ששם בספרו מהטעמי׳
ההם הוא מזאת הכוונה וכן ראוי שיובן הענין בדעות ובסודות הנבואות
כי מה שימצא בהם איפשר שיפול לפי מה שלמדנו באופן הוא על הכוונה
השנית ולכן פי׳ הוא ז״ל מרכבת יחזקאל וישעיהו וזולתם מהנביאים באופן
ישכימו אל העיון השכלי ומיוקר זאת התורה התמימה הנמצא בה דברים
אלקיים ובאותיותיה ובמלותיה ובצורת׳ כנע׳ כמו שפי׳ הרמב״ן ז״ל בפתיחתו
לפי׳ התורה כמו שימצא ממנה במקרה ועל הכוונה השנית דברי׳ נאמרים
מסתרי המציאה ממה שאיפשר לעמוד עליהן וכן איפשר שיאמ׳ שהתועל׳
שמנו קצת ממשכלי עמינו הספורים הם רמוזים בם אבל הכוונה השנית
וכבר יתאכנו ממה שהיינו בדרכנו להמשך הדברים נשוב אל כוונתינו ונאמ׳
כי הענין אשר תיחד התורה אשר בו היו נביאים ואשר התנו בגמרת
בתנאים המחוייבים אל הנבואה שהיותר עצמי מהם הוא החכמה הוא ענין
מה שרצו בו אנשי העיון האלהי במלת חכמה ובימיהם לא היו אלה החכמו׳
במצאות בשלמות כמו שנמצא בזמן ארסטו אשר משם ואילך אין חזון
נפרץ : וכמה יתגאה איש מעיין במה שאיפשר שיושג בעיונו : ובפרט
בסתרי המציאה ובחכמה המפוארה אשר היא שלמות ליתר החכמות
והוא הנקראת אצלם מה שאחר הטבע : ושמע הגדלת ענייניה אצלם
והגדלת אחד מחלקיה אשר הוא העיון בעצם וכמאמר הנדרש באות היא
והוא הלמד מספר מה שאחר הטבע :

ושמע

מה שכתב המורה על עיון גדול הפלוסופים וראשם באותה החכמ׳ ותראה אל מי תנוס לעזרה מחכמי החקירה ושים לבך אל אלה הפרקים .

פרק תועלת החכמה ממה שאחר הטבע הוא מסוג תועלת החכמות העיוניות וכבר באמר זה בספר הנפש ואמרו שם שהכוונה בם הוא שלמות הנפש המדברת עד שיגיע האדם אל שלמותו האחרון אבל אם היה תועלת זאת החכמה מסוג תועלת החכמות העיוניות הנ׳ הוא ביותר מדרגה וחשיבות מהם בעבור שיתם זאת החכמה אל שאר החכמו׳ העיוני׳ ערך התכלית והשלמות מפני שבידיעתה יגיע ידיעת הנמצאות בתכלית סבותיהם אשר הוא המכוון מהידיעה האנושית ן״ רשד בתחלתו לקצור ג למה שאחר הטבע :

פרק לחכמה האלהית דרושים יחוייב לה החקירה בהם כמו שביא׳ הפלוסוף ומה שילך מהם דרך התכלית והצורה הוא ההשגה בשם יתברך ובמניעי הגרמים השמימיים לפי מה שאיפשר לנו וזה מבואר בנפשו החכם ר׳ לוי בג׳ בה׳ מספר מלחמות יי׳ .

פרק וכבר כשלמו עניני זה המאמר הנרשם באות הלמד והייתי כאשר כתבתי קצתו בזה המחל׳ אשר אני מתפלל לאל שיצילני ממנה : ובאשר ארך בי תרעומת בני אדם על שלא השלמתיו השתדלתי והתרתי אלי בושת הפנים המועט והשלמתיו לתקוותי גמול מהש״ית ואף דאגתי שלא ישאר זה המאמר חסר מן הספר אחר שזה המאמר הוא מכוון זאת החכמה ופריה ן״ רשד בביאורו למאמר הא׳ ממה שאחר הטבע למאמ׳ הנרשם באות הלמד :

פרק כל מה שדבר בו ארסטו מגלגל הירח ולמעלה הוא כדמות מחשבה וסברה מלבד קצת כל שכן במה שיאמרהו בסדר השכלים וקצת אלו הדעות האלהיות אשר יאמינו בהם הרחקו׳ העצומות וההפסדים הנראים והמבוארים בכל האומות והתפשטות הדעות ואין מופת לו עליהם : רבינו משה בפרק כב׳ מהחלק הב׳ מהמורה :

פרק מהתחבולות הגדולות שעשו הפלוסופים כאשר הובא עליהם ספק ודחייה על טענותיהם הוא אמרם שאלה הידיעו׳ האלהיו׳ הם עמוקות ונעלמות וכי הן היותר קשות שבידיעות על הסכנות הזאות וידיעת התשובה על אלה הספקות לא תושג אלא בהקדמות הלמודיות וההגיוניות ומי שקבל מאתם כפירתם ואם יעבור בלבו ספק מקיים להם יוסר המחשבה ויאמר אין ספק כאשר חכמתם הן מקיפות על זה הספק

אבל שהשגתי קשה עלי לפי שאני איני יודע החכמות ההגיוניות ולא הלמודיות · אבונצר בפתיחתו לספר הפלת הפלוסופים :

פרק אמרו קצת ממי שעיין בזאת החכמה רוצ"לומ' תכלית האלהות שהיותר חלום ממה שיקיפו בו חכמת אלה האנשים רוצה לומר המשאיים הוא מה שהקיפו בחכמות האלהיות : ין"ן רשד בביאורו למאמר הכרסס באות הלמד במה שאחר הטבע :

פרק והאלהיות רוכס על דרך הטענות והיושר זר בהם אבונצר בפתיחתו לספר כוונות הפלוסופיה :

פרק אמר יוסף

ואחר שהיתה חכמ" מה שאחר הטבע אצלם תכלי' החכמות והיה מאמר הלמ"ד פרי החכמה אשר בעבור זה מחויב שיהיה תכלית החכמות ופרי החקירה והיה מחוי' גם כן ממה שזכ' המור' שציור המושכל' הוא ללמוד דעות אמתיות באלהיות ושזאת היא התכלית האחרונה והיא משלמת האדם שלמות אמתי והוא לו לבדו ובעבורה יזכה לקיומו" הנצחי ובה האדם אדם אשר זה הם תורף דבריו בפרק נ"ד מהחלק הראש' מהמורה והיו הדעות אשר הודיעם ארסטו באלהיות ובפרט מה שסדר מהכחות המושכלות ובכלל כל מה שכלל אותו המאמר הכרסס בלמ"ד שהוא פרי כל החכמו" לפי דעת' בטל וחלום לפי דעתו על מי ישען המעיין בחקיר' ובפרט באלה הענינים אשר לרוחק מציאותם ממנו בעצם וקצתם גם כן במקום בגדו ממנו ההקדמות המתיחסות המגיעות אל אמתת הדרושים ואם בזה התכלית האחרון אשר בעבורו היה כל מה שלפניו בלמודיות חכמתם ימצא ביד אדוניהם וראש חכמיהם ומאמת הקדמותיהם מה שימצ" מן הספק והחולשה כמו שאמר הרמב"ם ז"ל מי הוא זה ואי זה הוא מחכמי החקירה אשר היו לפניו ואחריו לא קם כמוהו שיודיענו דרך זו כלך באת הדרושים אשר הטענות בהם לחשיבותם והפלגת יקרם נחשב מאד ומרחיק את האדם מהצלחתו האמתית רוחק נפלא ומי יתן ידעתי מה היא זאת החכמה האל ית" אשר יצוה עליו רבינו משה ההגדלה וההסתר וההשתדלות בקניינה ושהיא תכלית החכמות אחר שאינה חכמת ארסטו האם היא חכמ' ן" סינא אבונצר או אלסכנדר או תמסטיוס או זולתם מקדומי מפרשי ספרי ארסטו רב' וה' כל' הסכימו עם ארסטו בידיעותיו א"ב ברוב ספריה" או אם נמצ' אתו חכמ" אלהי' א"ו תשוקתו או לס הרב' נתונ' לכ" מעיין שיק" לו בכל דרכו דרך אשר ישר בעיניו ולא ישגיח אל מה שאמר זולתו ולא תהי' בכאן הבמה

אחת ומספר עדיך יהיו אליך אדם וכאשר אמר רבינו משה בפ"נא מהחלק הג' במורה כי היודע החכמה האלהי' עם המלך יו' נכאות בארמונו ובאדרי חדרים משכנו וזהו זאת החכמה האם חוכרה עד היום חכמה אשר לא שברו האלה האנשי' אשר האשי' הוא ז"ל בעיונ' ברוב מה שנתל עליו ההצלחה המדעית האנושית : ואחר שהיה הענין כפי מה שאמרו למה תאמר יעקב ותדבר ישראל · כי ההצלחה האחרונה שבעבודה תזכה לקיימות שנכחי היא זאת הידיעה ואם תחפוץ לדעת עוד חולשת מאמרי בעלי העיון במה שיקיפו עליו סתרי המציאות ואשר ישיבו עליהם מבני הדתות עיין בספר הפלת הפלוסופים אשר חבר עליהם אבוחמד אל גזלי וגם בי המתעקש ן' רשד חבר עליו ספר אבל המתבונן בדברים התבוננו' שכלי יראה חולשת החקירה האנושית במה שיהיה תלוי בידיעתו ההצלח האנוש' לפי דעתם : ולכן ראוי לכל איש ישראל שיעמוד על מה שאיפשר נעמוד ממה שהשאירו לנו הנקראים רואים כי הם אשר ראו מעשה השם עין בעין ולא יעשה השם אלהים דבר קטון או גדול במצפוני מעשיו כי אם גלה סודו אל עבדיו הנביאים ומה שהשאירו לנו מהאוסר אשר הוא ב במעשים ומהאוסר וההצלחה אשר הוא בעיון מיוחד הוא על בל הנדגלה אנושית ונזה תמצא חכמינו יגונו תמיד על קריאת התורה ועל תלמודה לא על זולת זה כי הוא ההכרחי לנו בשלמות נפשותינו להחיותנו כיום הזה :

פרק אמר יוסף

קצת מחכמינו האחרונים שמו מגמת פניהם לחלוק לפלוסופים באמרם שההשארות והעונג תלוי במושכלות העיוני' מהדברים אשר נאמרו תחלה במהות הנפש ומהדברים אשר נאמרו במהות השכל הנקנה ומהדברים אשר נאמרו באפשרות דבקות שכלנו בשכל הפועל : ואלה השלשה דרושים עמוקים : ואני לא נקראתי לבא אל זה הדרוש בספר הזה : לבד ראה זה מצאתי דבור ארסטו בראשון ובעשירי מספר המדות במהות הטוב העליון · ולא ראיתי אחד ממי שקדמני שדבר עליו בזה אם שלא ראו דבריו אלה · כי היותר נסתר מכל ספרי ארסטו מחכמי עמינו הוא זה הספר עם כל תועלתיו וחמדותיו המפורסמים ואין בהם כפתל ועקש ודבר שיחלוק על תורתינו האלהית התמימה ויהיה אודיעתו בן הקניינים ומהות הפעולות אשר בהם יהיה האדם אדם נבחר בלי ספק . ואשר אפשר שיסופק בו מדבריו במהות תכלית האדם כבר

דברתי בו : ואשר רצה הר' לוי בן גרשום נ"ע להוציא מדברותיו שהשפל
מעיון האנושי יהיה לבטלה אם לא יהיה לו מבוא בהשארות הנפש כבר
דברתי עליו מה שיש בו ספוק לפי כוונתינו הנה :

והכלל העולה

מן הדברים שאני לא אבין מאמרו ולא יתחייב מטענותיו שהשכלת
והעיון הנכבד אשר אמר שהוא התכלית האנושי יהיה נצחי אף אחר המות
ושלא מפני זה יהיה לבטלה כי האדם נבחר ומעולה בהיותו חכם מהיותו
סכל והיותו פועל פעל השכל מהיותו בטל או עוסק בעניינים אחרים ישאר
הזמן אשר ישאר : ושהוא תכלית הראות היכולת האלהית יתברך וישתבח
שמו נגד לפי דעתם שיתדבק אל ההיולי החסר המציאות המקביל המציאו'
הנפלא האלוה יתברך וישתבח שמו לעד צורה שכלית תעיין ותפשיט ה
הצורות מהחמרים ותשלל העצם מהמקרים ותקח עצמות הדברים ותגיע
למדרגה תדמה מאד לפעל הצורות אשר הם פעל נכבד אשר במעונם כל
ששון ושמחה הזמן האפשרי לפי טבעו ושזה השלמות אשר יהיה במדותיו
ואשר יהיה בעיון הוא שלמות כולל לכל האנוש מצד שהוא אדם והוא
שלמות נכבד : ושיש על זה שלמות ותמימות גבוה מעל גבוה אשר בעבורו
ישא כל מבקשהו מעונג נצחי וקיים להיות השכל האנושי קצר ידו להושיע
ושזה השלמות במעשים ובעיון גלהו האל אל עבדו תחלה לאדם הראשון
יציר כפיו כמאמר התורה ויצו יי' אלהים את האדם והוא נצטוה על שש
מצות ונח נצטוה על שבעה וכל הבאים אחריו חויבו לכ'כם כמו שהתבא'
בחכמת תלמודינו ובעבורם יזכו חסידי אומות העולם לעולם הבא כמו
שנביא פרק על זה : ושאחר זה מן הזמן כשלמה ההצלחה האל יתברך
לזרע אברהם בחר בשני חלקי המעלה אשר בעבורם יאמר לו עם נבון
וחכם אוני היו בינוים אנשים יותר שלמי המדות ויותר משכילי' בחכמות
התלמודיות והטבעיות וכאשר יקראו אלהיות אבל לא מפני זה נקראו עם
סגלה וממלכת כהנים וגוי קדוש אבל אשר קבלו זאת התורה התמימ' אשר
היא כלה למעלה מאלה השלמיות להם נקרא עם יי' אלה ומארצו יצאו ואם
היה שהוא אדון על כל יושבי תבל אבל לא נקרא אל אלהי ישראל כמו שאמ'
בספרי :

פרק אמר יוסף

וכבר ישאל שואל האם הפלוסופ' הכרחית לאיש ישראל המבקש
שלמותו או מועילה או מותרת או אסורה : ונאמר אמנם הפלוסופיא

רוצה לומר הבחנות הנמצאות במה שאיפשר לעמוד עליהם הם מצד החקיר
ה מופתים הכרחיות למי שירצה השלמות האנושי העיוני מצד שהוא אדם :
אולם איש ישראל המבקש שלמותו האנושי התוריי אשר בעבורו יקרא עמו
עם סגולה מכל העמים וממלכת כהנים וגוי קדוש ובעבורו יזכה לעולם
הבא אינני הכרחי אבל ההכרחי לשלמותו דבקותו בזאת התורה האלהית
התמימה המשיבת נפש למקום אשר ממנו חוצבה ולזה לא ימצ' בכל תורתינו
ובמאמרי חכמינו שהזהירו אלא על למוד התורה ועשית מצותיה : ולזה
אמרו בבבא קמא ת"ת או מעשה אי הוא עדיף מיניהו נמנו וגמרו תלמוד
תורה עדיף שהתלמוד מביא לידי מעשה : הנה שהמעשה היא הסבה
התכליתית מידיעת התלמוד והוא העמידה על איכות המעשה ואם אמר
אומר וכבר ימצאו בתורה קצת עקרים התבארו בחכמה במופת אשר
ידיעתם הכרחית בתורה אמרנו לו האמנת מציאותם הכרחי בתור' ובאמונ'
יזכה האדם לעולם הבא אמנם ידיעת מציאותם במופת אינו הכרחית
ליהודי מצד שהו' יהודי וכמו שהצורף כסף איננו מחויב אין מצד שהו' צורף
ידיעת הנושא אשר הוא הצורף רצון שאיננו הכרחי אליו לידע איך התהוה
הכסף בבטן הארץ אם אי זה מהיסודות גובר על טבעו והידיעה על זה לא
יורה על בקיאותו במלאכת הצריפה אבל מצד שהוא צורף יקח זה המחצב
הידוע ויעשה עליו הצורה ממנו במלאכתו באופן היותר שלם שאיפש' שיקח
החמר ההוא הזמנה ההיא כן הוא היהודי בידיעת מופ' על עקרי אמונתו
אעפי' שנודה להם שאיפשר לעמוד עליהם במופת אבל בקיאות הידיעה
בזה מורה על היות האדם איש משכיל חכם מצד שהוא איש אבל לא מצד
שהוא ישראלי כמו שבעל חכמת הכוכבים אינו מחויב במלאכתו לחקור
על טבע הגרם השמימיי ואם הוא הוה נפסד כן הענין בזה שוה בשוה :
וזה מבואר מצד מה שקדם מהדברים וזו היא תשובה לשאלה הראשונה :
אמנם השאלה הב' והיא אם היא מעולה כאמר כי הפלוסופיא תבחן בב'
דברים האחד החכמה האמתית אשר אפשר שתודע במציאות אשר חלקיה
הראשונים לפי מה שמנו אותם הם הלמודית הטבעית והאלהית ואי"ספק
שהידיעה האמתית בנמצאות מצד שהשכל מטבעו ושלמותו הוא ההשגה
והיא מזונו וההשגה והידיעה לא תפול בהעדר אבל בנמצ' אחר שזה הנמצ'
הוא פעל האל הגדול יתברך ומורה עליו אשר ההתדבקות וההשגה בו
ושתכח משובח מאד לאין שיעור היא מועילה מאד ומפני שהשלמות אשר
תקנה התורה הוא בבורא ית' ותכלי' לאשר תקנהו העיון האנושי כמו שהרגנו

הוא

שכלו ומעל׳ שכלו ולקחו מהשלמות ובהם עזר כנגד לרב׳ ולגזו״ אומ׳ מסודר׳ מבין הלבבות לירא את שמים ותעמוד על זה כחפש כל מי שדבר בזא״ה האומ׳ ואשר רבים מענין השיב על או זו מתכונות השכל והידיעה הא לך מה שעל׳ בידי והאריכות על זה הוא מותר לתכלית גלוי : והבחינה הב׳ היא שתקרא חכמה ופילוסופיא למה שחובר בזה בספרי היונים אשר בספריהם סברות נפתחות הורסות יסוד הדתות והידיעה בהם עם האמונה אליהם עוקרת האד׳ מתכלי׳ שלמותו בלי ספק ומה שדברתי בתחל׳ שתועל׳ החכמ׳ הוא׳ אם היא חכמה על דרך האמת כי אשר תחלוק עם התורה איננה חכמה אבל הטעאה ואם יאמר אומר אחר שאין הנה חכמה זולת אשר חברוה אלה האנשים איך ראוי שנעשה בזה ובתשובה אשר תהיה בזא״ה השאלה השלישי׳ כאמר שאם יהיה ידיעת חכמת הנמצאות לפי מה שהונח מתועלותיה אין צד לזאת השאלה כ״ל אם הידיעה הזאת מותרת ונגד התור׳ כי הדת והחכמ׳ לא יגזרו נכבתי ילך אחר התועלת ובפרט הנפשיי ממנו אמנם מה שאיפש׳ שיסופק בזה הוא למידת הספרים המחוברים באלה החכמות מחכמי הגוים לפי מה שנמצא בחקירתם שהולידו בהרבה מהדרושים ובית׳ רבי הגדלה מהם דברים אשר המספר אליהם ימנע את האדם מלכת לראות באור פני מלך וזה מבואר למי שראה דבריהם וראה מה שראוי שתניח התורה בזאת ויש בכאן חשבה גדולה שהאיש כשיראה טענותיהם ואורך הקדמותיהם ופתוי מליצותיהם והפלגת שרודם אולי ימשך אליהם כי האמונה אשר עם טענה ימשך. היבלת רבון בה ושנית שאם נניח שזה האיש התן ורד בו מנפשו לחקור על זה ומי יודיענו שלא יוליד בחקירותיו כמו שהולידו הם מהטענות להיות זה הדבר נעלם קשה הציור ויסכים בזה מה שנמצא בנסיון מזה הזמן הארוך אשר הועתקו אלינו קורותינו כי ההשתדלו׳ בקנין אלה הידיעות והשקפה אליהם היה הסבה אל אבדן קהלת יעקב ברוב קסטיליא וארגון ויותר גדולי המעלה שבהם יצאו מהכלל ונשתמדו לראותם אשר החזיקו אותם כחכמים אשר ידעו באלה החכמות · ובמעט ש מהסבה סרו מהר מן הדרך אשר צוה יי׳ אלהינו אותם אשר יאמינו שהם חכמים בראותם דעות בעלי הידיעות אשר לא יחשב דת בעיניהם אבל חשבו שהידיעה העיונית תכלית האנושי האחרון ושאין הנה שלמות אחר באמת בחרו להחיות החיים האלה באופן היותר שלם שאיפשר להם : ואנחנו נראה בנסיון כי כל גוי וממלכה אשר לא שמעו שמע

פלוסופיא לאלפים ולרבבות נהרגו ונשרפו : וכבר ספר החכם רבי לוי בן גרשום ז"ל שלקדושת בוראנו נהרגו בצרפת קהלות קדושות כפלי רבים מיוצאי מצרים . ובמחוז ספרד כמעט מהסבה החצונית לא הגיע על זה ולכן כתב המאור הגד' המופלא רבי אשר בתשובת שאלה במחלק' שהיה לו עם החכם רבי ישראל יושב טוליטולה זה לשונו חכמתכם חכמת ההגיון ולא למדנוה בריך רחמנא די שזבן מיניה כי בא האות והמופת להסיר לב האנשים מיראת שמים אלה הם תורף דבריו ז"ל : וראינו הרב ר' שלמה ן' אדרת ז"ל השתדל השתדלות נפלא לעשות סייג על זה בזמנו : וכמו שהתפרסמו באגרת כתב ההתנצלות לבדרשי ובספר מנחת קנאות אשר חובר בימים ההם וכן ראיתי המחלקת על השלמו' והכתבים ושגגון החרם והסכמה במה שהחרים ז"ל והסכים עליה : ואלה המאושרים ז"ל לא על החכמה הידועה בטבע גזרו ולא הכחישו שהידיעה בו באמתות היא מועיל חלילה להם מזה אבל ראו הפנות אשר ראו שהוציאו ספרי המתפלספים ואיך נהפך כל המלאכות למינות : ולכן היותר גובר במחשבתי שראוי להסתכל בזה ולתקנו על המעט על האופן אשר תקנו הר' שלמה הנזכר ז"ל וזה שהוא צוה שהבחורים וכל שכן הנערים לא יגשו אליה וזו תחבולה נאותה כי האדם תחלת מה שיאמין וידע ויגדל עליו יקשה הסרתו מאד ובפרט עתה ענין ברמיוני כדמות טריאק לזאת המחלה והוא כאשר יגדלו הנערים על חכמת תורתינו ויושרשו באמונת דתינו האמתיות ואחר כך בעלותם בשנים ימסרו לחכמים החסידים הם וגם היודעים באות' הידיעה אשר יקשה מציאותם בימים האלה עם שאין איש בארצנו זאת שיקבץ אלה התנאים ובאשר יגיעו לאותם המקומות המסוכנות שהם יורום דרך התרת אותם הספקות באופן ישכים הידוע עם מה שיגדלו עליו מכבר ויבטחו בזה הדרך זה האופן מן הבטחון : וראיתי לחבר לזה אם יגזור הא"ל בחיים מאמר אכלול בו מספר המקומות אשר חלק ארסטו בכל ספריו בטבעו במה שאחריו על אמונתנו ואורה על המקום בשאזכור שם הספר ושם המאמר אשר בו המקום ההוא · ומי מהקדמונים חבר תרופה לו ובאין זה ספר וכמו שהולכי הים באניות יש להם רושם מהמקומות המסוכנות בים ואופן ישמרו מהם כן יהיה זה ואולי זה יהיה התחל' לדבר מועיל בגזרת השם אל כלל אשר לא יוכלו להתאפק מללמוד זה ודי עתה בזה : ובמה שראוי שנתעורר אם זאת החכמה אנושית המיוחסת לארסטו רוצה לומר חכמת הטבע ומה שאחריו וחכמת ההגיון הוא אשר גזרו רבותינו

הוא עוזר לנפש החיונית וכאשר תהיה החיונית יותר מעולה ויותר טובה
הצורה המקובלת השכלית תראה פעולותיה באופן היותר נאות כן הענין
בשתי השלמיות כי מי שהוא מעולה מצד שהוא איש הגעת השלמות האלהי
התוריי בו יהיה באופן יותר נבחר בלי ספק: וכן גם כן המקבץ על שתי
השלמיות הוא יותר נבחר מהמקבץ על שלמות אחד ולכן מי שהוא שלם
בשלמות האנושי ובשלמות אשר תיחדהו התורה האל׳ ית׳ הוא יותר נבחר
ויותר מעולה ממי שלא יהיה שלם זולתי באחרון ואיפשר שהשלמות לא
יפרד ממי שהוא לו שלמות וזה צריך עיון גדול אלא שהטוב שנאמר באינו
לו שלמות על הצד שישאר השלמיות הם לבעל השלמות וזה הוא האמת לפי
כוונת התורה ואי איפשר שנכחיש שמי שהוא שלם במעלות המדות אשר
הם מעשים שכליים ומי שהוא שלם במצות התורה הוא יותר שלם ונבחר
ממי שהוא שלם באחד מהם לבד וזה שהנדיב על דרך משל כאשר עשה
הנדבות מצד שהוא איש נכבד ומעולה למעלה מאשר צותה התורה ויעשה
בממונו מה שצותה התורה יותר נבחר מאשר יעמוד על אשר גזרה התורה
לבד וזה מבואר בנפשו וכן הוא הענין בשאר המעלות המעשים ובדעת
השכל אין ספק כי אשר ידע מהלכי השמים וטבע גרמיהם ומעלת צורתם
ומה שלמטה מהם ויעמוד על שיעור מה שאיפשר מאמתות תורתינו הקדוש׳
הוא יותר נבחר מהקבץ החלק האחרון לבד: וגם כן כמו שהאדם יבקש
מעלתו מצד שהוא בא׳ רוצה לומר שהוא יבקש הבריאות והתאר ושאר
הדברים אשר הם לו מצד שהוא בח׳ וזה דרך נבחר כן האלהי היושר אלי
ראוי שיבקש שלמותו מצד שהוא אדם וזהו השלמות במדות ובחכמות
הנמצאות ושלמותו מצד שהוא איש ישראל וגם כן כי הידיעה בנמצאות
מצד המופת תעזור להיותו יותר נבחר בהרבה מן הפעולות והמצו׳ האלהיו׳
וכבר זכר זה ובאר אמתתו החכם ן׳ רשד בפתיחתו לפירושו הארוך אשר
על המלה לספר השמע הטבעי. וכן ההכנע אל המעלות המדותיו׳ והידיעה
בהם מועילה מאד ועוזר להיות האדם צדיק וחסיד בדרכי התורה וזה שמי
שהוא נדיב במעלתו באופן יותר נקל ומעולה יתן צדקה לעניי עמו ממי
שאינו במעלתו ומי שהוא איש גבור חיל יהיה גבור חיל לפני יי׳ לא יטו אותו
עייני המחשבה וימסור נפשו לכבוד בוראו ולקדושתו אל השריפה ממי
שהוא רך הלבב וכן זולתם מהפעולות וכמו כן הוא הענין בעיון בחכמות
בהידיעה וההשגה בהם הרבה האמתית יעזרו להבין האמתות בדרושים
רבים מדרושי התורה אם הלמודיות הכוללו׳ המספר וההנדסה והתכונה

מבואר מצד ידיעת קדוש החדש אשר חייבו חכמינו לידע המולד האמתי
וזה בחכמת הכוכבים : וכן חייבנו הידיעה באותה חכמה ובהנדסה
ובמספר אשר הם שלש אליה ההכרחיות למציאותה כמו שהתפרסם
מענייניהם ויתבאר למי שהרגיל אותם אפילו הרגל חלוש עם היות גם כן
צורך במספר בדיני האונאה והמקח ובהנדסה לשיעורים ולחלוקת הגבולים
והמרחקים כמו שזכר החכם ן' עזרא יכפרהו האל בהקדמתו לספרו אשר
חבר בזה : ואמנם הטבעיות מבואר תועלתם אם מצד מה שהוצרכנו
אליה מבקשת הרפואות אשר הם מותרות אלינו בזמנים האלה אף לדעת
הרמב"ן ז"ל אשר אסר אותן בפירושו לתורה אם שהידיעה במה שאפשר
מטבע הגרמים הפשוטים והמורכבים ובנפשות הבעלי חיים וביחוד באותו
הקצת אשר איפשר בנפש האדם תעזור אותנו לידע הרבה דרושים מדברי
הנביאים והרחקת קצת דעות נפסדות ואמונות מזוהמות באמרו בקצת
ענייניהם אלו בתוך עמינו לבלתי היות לבעליהן מאזני שכל וידיע' במציאות
להבחין בין האפשר והמחויב והנמנע · ולולי חמלתי על אנשיהם הייתי
ממשל קצת מהם · ואמנם האלהית עזרת לנו יותר מבואר כאשר
תעריך הידוע עם אשר בתורה ויושכם העיון הפלגת תועלתיו מפורסם
למי שראה שתי הידיעות וההשגה היא מרחקת שבושים והריסות ו
וזוהמות ודמיונות באמרו בבוראינו ובמלאכיו הקדושים ובדרכי ההנהגה
וכמו שפרסם ז"ל תנו ובכלל הידיעה האמתית כי האמת לא תחלוק על
האמת מועילה מאד בגלותינו ובעמינו · ולא יחלוק על זה כי אם שכל
או שתנקם או אשר יחסר זה השלמות האנושי ואי אפשר לו להשיגו אם
מפני הטבע ביצירה אשר לא יעזרהו אם למונעים זמניים רבי' מהכבוד
זולתם כי ישתדל לומר שזאת הידיעה בלתי מועילה כלל ואין עמה שלמו'
לא אנושי ולא אלהי : וכבר יגבר העזות עליו שיאמר שהוא חסרות
וכבר בואר הסכמ' בזה הרב הנפלא רבינו משה במאמר הלכ' הידועים
בפרקי משה ולזה תמצא קדמונינו הגאונים העמיקו לחקור וללמוד אלה
החכמות כלם המצאות אל חכמי הגוים לראותם תועלתם ושראוי לקבל
האמת ממי שיאמר אותו כאשר לא ימאס בו ספק נופל · ולזה תמצא רבינו
סעדיה גאון ובעל חובת הלבבות התפלספו הרבה אלא שהם כתבו קצת כטוי'
לדרך המדברים וכבר תמצא בידיע' אלה החכמו' פלאו' כפלאי' בביאורי' ועניני'
נחמדי' ונפלאי' בדברי הנביאי' והחכמי' ובהם כח והגדל' להטו' לב האנשים
בקבלו האמתיו' ותת יהודי' מתיחסי' אל עדת המשתדלי' בקני' המעל' איש לפי

שגם כבר התבאר מה שהיתה אליו כוונתינו הראשונה כביאור מהו הטוב האנושי לאדם לפי דעת ארסטו האופן אשר יסכימו מופתיו על הכללות עם התורה ׃ ומה הוא השלמות אשר תחייבהו הדת האלהית בכלל :
חהו מה שרצינו לבאר : וראיתי שאחבר אל זה קצת פרקים תורויש יתבאר בהם קצת שרשים אשר שמנו תחלה שעליהם תשען הדת :

פרק אין ספק כי החכמה והמדע הם משנימים וזה דבר מוסכם מכל הנביאים ומכל חכמי האומו׳ והשכל מחוי׳ כי כשנחקור ונחפש הנמצאים במצא השלמות בידיע׳ כי אדון הכל מרומם על כל אינו דבר אחר כי אם ידיעה כי הוא עצם המדע והשכל והתבונה ואם כנעלם מכל זולתו מהנמצאים איך ידענו כי איננו כי אם דעת וכן הנמצאים הקרובים אליו העגולים ממנו הם שכלים נבדלי׳ וכחות משכילות ועולם הגלגלים וכל צבא השמים כלם משכילים ויודעים את השם אלהינו והם מעלתם למטה ממלאכי עליון והתכלית מעולם ההויה והפסד הזה הוא האדם מפני כח השכל שבו ואין ספק כי שלמותו הוא השכל וכמו שאמר החכם היתרון לאדם שיש לחכם מן הכסיל כיתרון האור מן החשך ומפני כי תכלית השלמות הוא השם יתברך קראו המשורר עליו השלום אור יי׳ אורי וישעי ואמר אשב בחשך יי׳ אור לי נהיו׳ האור בו יושגו המראו׳ והאמת כי החכמה היא יציאת השכל מן הכח אל הפעל והוא עקרו׳ ועצמותו איך יש לחפש אל השכל באי זו חכמה ומדע יגיע האדם אל השלמות :
ובאי זה דרך יגיע האדם אל המדע ואיך ישלם ואם צריך דבר אחר כי אם המדע והשכל : אדוני אבי הר׳ שם טוב ז״ל בתחלת ספר אמונות שלו :

אמר יוסף כבר רמז בכאן אדוני הרב שם טוב זכרו לברכה אל כל מה שביארנו וזה שהוא הסכים עם הפלוסוף שההצלחה היא החכמה והעיון ׃ ויראה מדבריו שלא ראה דברי ארסטו בספרו זה ניקומכיאה אבל כבר רמז אל מופתיו בחכמתו ז״ל אם תחלה למה שאמר ארסטו כי נרצע אומר האדם באשר נדע מהו האושר המיוחד לאל הנבדל ולשכלי׳ הנבדלים אשר ביא׳ שפעולת׳ הוא העיון וכבר רמז זה אדוני אבי ז״ל במה שאמר כי אדון הכל והנמצאו׳ הקרובי׳ אליו אינם כי אם שכל וידיעה רצה שכל בפועל תמיד והוא העיון אשר רמז ארסטו : גם רמז על אשר אמר ארסטו שהאדם ראוי שתמצא

הצלחתו בפעולת צורתו המיוחדת שהוא הדבור כמו שאמרו חכמי' זכרם לברכה והוא עקרו ועצמו · וגם רמז אל מה שביאר ארסטו כי לא נמצא כלל מזה הפעל לבעלי חיים ועל כן לא ישתתפו באושר כמו שאמר כי האדם נבחר מפני כח השכל כי שלמותו הוא ההשכלה והחכמה הנה הוא מבואר מדבריו זכרו לברכה תכלית הביאור כי הוא מודה לארסטו' על דרך הכללות : אך שים לחפש באי זו ידיעה ואי זו ענין תהיה זאת ההצלחה ובאי זו דרך נגיע אליה ובזה יהיה המחלקת אבל שהמופתים ההם הכוללים הם הכרחיים לא תחלוק עליהם התורה וארמה שאדני אבי זכרו לברכה הלך בזה הדרך הראשון אשר הלכנו בהסרת תלונת טענות הפלוסוף מעל בעלי התורה בזה : ואמנם הדרך השנית כאשר תשתתף אליה באופן מה קמה הנבחר והטוב · וזה מבואר בעיון כי לא יתחייבו אליה דבר מהספקות אשר איפשר שיסופקו בדרך הזה לבד:

פרק העושה מצוה אחת מטיבין ומאריכין ימיו ונוחל את הארץ : ואסיקנא בגמרא דהיינו לעולם הבא בפרק ראשון דקדושין :

פרק רבי יעקב אומר אין לך כל מצוה שכתוב בתורה מתן שכר בצדה שאין תחיית המתים תלוי בו באותו פרק ·

פרק משרשי האמונה ועקריה שהעושה מצוה אחת בתקונה והלכתה לתכליתה האמתי יזכה בעבורה לחיי העולם הבא : דמב"ס בסוף פירושו למסכת מכות :

פרק היה יוצא ליהרג מוסרין לו שני תלמידי חכמים כשהגיע סמוך לבית הסקילה אומרין לו התודה שכל המתודה יש לו חלק לעולם הבא בפרק דסנהדרין ·

פרק אלו שאין להם חלק לעולם הבא המינים והאפקורסים והכופר בתחיית המתים והאומר אין תורה מן השמים והלוחש על המכה · רבי יהודה או' אף ההוגה השם באותיותיו · בפרק חלק מסנהדרין :

ע'י' כא'מ'ר' בגמ' דקמא אמ' לומ' את בנו חכמ' יוני' אמ' מה שאמרו מנעו
בניכם מן ההגיון כבר פירש רב נתן בעל הערוך ז"ל שהרצון בו הדיבור
הרב ופירשו קצת מפרשים מלעמוד על פשטי התורה במצות כאלו תאמר
עין תחת עין ויתר הדברים אשר באה הקבלה בעשיית המצות באופן לא
יסכים עם הפשט ונשאר הספק אם יתחייב האיסור מאמרם חכמת יונים
אלא שאין ראוי שיחשב על זאת החכמה שהיא יונית יותר ממצרית אבל
אם כן היא אינושית אם לא נהיות ארסטו הראשון מהם מאומת יון וזה
דמוי רחוק : וכבר מצאתי עוד שהגמ' נוטה לזאת המחשבה ומה שמצאתי
בזה הנוסחא : וחכמת יונית מי אסירא והא אמר רבי יהודה אמ' שמואל
משום רשב"ג עיני עוללה לנפשי מכל בנות עירי אלף ושבעים ילדים היו בבי
אבא חמש מאות מהן למדו חכמה יונית ולא נשתיירו מהן אלא אני כאן
ובן אחי אבא מעשיא שאני דב"ג שהיו קרובים למלכות זו היא הנוסחא בגמרת
בקמא בסוף פרק מרובה והוא מבואר למי שהרגיל חכמת ארסטו שהוא
אי איפשר מציאותה בילדים ושימצא חמש מאות מהן חכמים בה בזמן
אחד הוא רחוק קרוב לנמנע וכבר ביאר זה ארסטו ונתן הסבה עליו
במאמר הששי מספר ניקומכיא וכבר יראה עוד ממה שיכוין שם באמרם
שאני ב"ג דקרובים למלכות הוא שהוא דבר וחכמה מיוחדת לבני המלכות
ולשרים וזה ממה שהוא בלתי נמצא בחכמה הטבעית והאלהית דבר מזה ·
וכבר זה עוד מהסכמה אשר בעבורה אמרו ארור אדם שילמוד את בנו
חכמה יונית שהוא מפני שזקן היה בירושלם בזמן מלחמת שני מלכים זה
עם זה והיתה ירושלם במצור והזקן ההוא היה מכיר בחכמה יונית :
ואמרינן שם בגמרא לעז להם בחכמה יונית על זה אלמלא שגורה מזה
שהוא מענין דומה ללשון אולי יהיה זה הלצי : ואף על גב דאקשינן שם
בגמרא על זה דסליק אדעתין למימר דלשון יוני הוא : ואסיקנא לשון
יוני לחוד וחכמה יוני לחוד דאלמא אשר אמרוה הוא חכמה יונית ולשון
יוני מותר מכל מקום מדאמרינן דקירוב למלכות הוא · ומדאמרינן
מיניקרא לעז להם בחכמה יונית מילתא לקרובי המלכות ולזה פי' האחרון
הגאונים עטרת תפארת התורה רש"י זכרו לברכה חכמ' יונית בני הפלטרין
הקרובים למלכות מספרים בה · אלה הם תוך דבריו זכרו לברכה
שם בפרק קמא ומדקאמר מספרים בה ולא קאמר יודעים בה אלמלא
דמילתא בלשון נח והלצה שירית הוא איך שיהיה הוא מבואר שאיננה
זאת הפלוסופיא האנושית המיוחסת אל ארסטו החכם היוני : ולזה מה

שנאמר כי היא אינה אסורה כמו שאמרו בגמרא אלא שיש לחוש במה
שאמרנו ראשונה מהנזקים אשר חוייבו מקראיתה עד היום ואשר איפשר
שיולד ויסקל התועלת אל הנזק ואז תשפוט בצדק : והנראה מדברי
אדוני אבי הר' שם טוב זכרונו לברכה שזאת החכמה היא אשר גזרו עליה
: וזה שכתב זכרונו לברכה בספר האמונות אשר לו הוצרכו רבים
ונכבדים בספרד ובמלכיות אחרות מחשובי בני הגולה לחקור ולדרוש
בחכמת היונים והישמעאלים יותר האומות הנמשכים אחריהם בדרכי
החקירה וגם כי רבותינו הקדושים גזרו על חכמת יונית מהם היו קרובי'
למלכות והוצרכו לעיין בדרכי הדבור ופתחו פתח להם והעלו להם סולם
לעלות וליכנס לאמונות ועוד הוצרכו ללמד מלאכת הרפואות · והוצרכו
לזה לעיין בחכמת הדבור והטבע ובעיון הספרים ההם נמשכו לחקור
במה שאחר הטבע וחקרו בנפש ובשכל · וכן בחכמת הגלגלי' לדעת
המולדות והלקיות ודרכי העבור ודרכי האיצטגינות עד שעיינו בכלל
ספריהם · אלה הם תורף דבריו זכרונו לברכה ויראה ממנו שהוא הבין
מהחכמה יונית זאת הפלוסופיא הטבעית והאלהית ותירץ במה שאמרו
קרובים למלכות שהוא מחוייב להם לידע דרכי הדבור שהוא הענין
הנותן דרכים וסדורים ויסכים הדבור החיצון עם הפנימי והוא דבר הגון
לקרובי המלכות : והאמת מה שאמרו שם לעז להם בחכמה יונית וגם
כי הבינן תועלתו הראשונה ותכליתו האמתי הוא לעמוד על סדורי הדברי'
באופן יובדל הטעות מהאמת ובו יתנו מדרגת השגת האמת בדברים :
הנה כל אשר אמר זכרונו לברכה בזה הוא על הכוונה הבנית והוא דחוי
דחוק כבגדו במקומו מונח : ולכן אצלי איננה אסורה מדין התלמוד וכל
שכן שיגזרו עליה מטעם חלוש והוא לעז להם כמו שהתבאר בגמרא שם
וראוי שיובן ממה ששנו במשנת מסכת סוטה בימי טיטוס גזרו על חכמה
יונית שהיא אותה החכמה שאמרו בגמרא דקמא וכבר העיר על זה רש"י
ז"ל בפירושו לפרק האחרון דסוטה וממה שראוי שנייחד הוא מה שכתבנו
ראשונה וא"א ז"ל כתב זה הלשון כאשר חקרתי דבריהם כפי אשר יכלתי
לעמוד על דעותיהם בערה בקרבי להבת שלהבת כי פרשה בבני ישראל
ברעת ממארת וכל הדורות האלה בפרט תור' והמירו חק המפולספי' בדרכי
החקירה וכאשר תקפנו הצרות וגזרת השמדות בסבה זו אבדה קהלותי כי
המופלגים במתחכמים עזבו תורה ופרצו גדרה ונמשכו אחרי' בני האומה
יבשו עצמותינו אבדה תקותינו נגזרנו לנו אלו הם דבריו זכרונו לברכה

פרק חסידי אומות העולם יש להם חלק לעולם הבא כאותו פרק ·

פרק מר"ע"ה לא הנחיל התורה אלא לישראל שנאמר מורשה קהלת יעקב וכל הרוצה להתגייר שנאמר ככם כגר יהיה אבל מי שלא רצה אין כופין אותו לקבל תנורה ומצות וכן צוה משה מפי הגבורה לכוף כל באי עולם לקבל שבע מצות שנצטוו בני נח וכל מי שלא קבל יהרג וכן אמר רבינו משה בפרק ח׳ מהלכות מלכים בספר שופטים :

פרק כל המקבל שבע מצות בני נח ויזהר לעשותם הרי הוא מחסידי אומות העולם ויש להם חלק לעולם הבא והוא שיקבל אותם ויעשה אותם מפני שצוה בהם הקדוש ברו"הוא בתור׳ והודיענו על ידי משה רבינו עליו השלום שבני נח מקדם נצטוו בהם אבל אם עשאם מפני הדעת אין זה גר תושב ומחסידי אומות העולם אבל מחכמיהם רבינו משה זכרונו לברכה באותו פרק :

ויתבאר ממנו כי ארסטו שישמר שבע מצות שהם עבודה זרה וברכת השם וגזל ושפיכות דמים ודינים ואבר מן החי שבלם דברים שכליים מלבד אבר מן החי שהוא מוכן אף גם זאת שהוא התפלסף ונתחסד במעלותיו אשר ביאר בספר המדות יהיה איש מעולה וחכם מחכמי אומות העולם אבל לא יזכה בעבור זה לעולם הבא עד שישמור אותם מצד שהם אלהיים נתונים בנבואה לא שכליות אנושיות ויתבאר מדבריו אלה תכלית הביאור כי הוא ישכים עמנו שאין בשכל האנושי די להושיע ואשר תקנוהו חכמת ארסטו ומדותיו הנה באלה החיים כמו שפירשנו בדרך השנית :

פרק עשרה שיושבים ועוסקים בתורה שכינה שרויה ביניהם שנאמר אלהים נצב בעדת אל ומנין שאפילו אחד שנאמר בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך וברכתיך בפרק ג״ דאבות ·

פרק אינו בן חורין אלא מי שעוסק בתורה והעוסק בתלמו׳ ומתעלה בקנין תורה :

פרק אמרו עליו על יונתן בן עוזיאל שבשעה שהיה עוסק בתורה והעוסק בתלמוד ומתעלה בקנין תורה :

פרק מיום שחרב בית המקדש אין לו להקב״ה בעולמו
כי אם הד׳ אמות של הל׳ כה בגמ׳ דברכות ·

פרק אמרו עליו על יונתן בן עוזיאל שבשעה שהיה עוסק בתור׳
כל עוף שהיה פורח באויר מיד נשרף. בתמיסי׳ דבבא
בתרא ·

פרק מלך קודם לכהן גדול כהן גדול קודם לנביא והני מילי
שהוא תלמיד חכם אבל תלמיד חכם ממזר וכהן גדול
עם הארץ תלמיד חכם קודם שנאמ׳ יקרה היא מפנינים יקרה היא מכהן
גדול הנכנס לפני לפנים בפרק ג׳ במסכת הוריות :

פרק סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא ואת
מצותיו שמור כי זה כל האדם בסוף
קהלת ופה נשלם מה שראיתי לבאר מאה המאמרי׳
וכאשר יחובר זה אל מה שאמרוהו הקדמונים
ואל מי שביארתי בעין הקורא ימצא זה
הענין: כבר נשלם מה שראוי שיעניין
ממנו : וישתבח אשר עזרנו על
כל ברכה ותהלה : אמן
ואמן : נקי׳ סו׳

Ego Hipp.ᵘ Isor.ᵗ Minovita vidit hunc librum 29 januarij 16..

והתהלה לאל לבדו ומרומם על כל ברכה ותהלה אמן ואמן
בריך רחמנא דסייען עד כאן · הוא ברחמיו יזכנו
להבין ולהטיב האמת אמן אמן ואמן סלה :

וקוי יי יחליפו כח יעלו אבר

כנשרים ירוצו ולא יגעו ילכו ולא ייעפו :

תם ונשלם שבח לאל בורא עולם ביום יום ה' ד' תשרי שנת
ש"ו נדחים לפ"ק פה פירארא אשר תחת ממשלת
הדוכוס דון אירקולי דאיסטי יר"ה : נדפס
בבית כמר אברהם ן' אוסקי יצ"ו
ספרדי : עד הנה עזרנו
יי' כן יעזרנו להרבין
תורה בישראל ויהיו גם אנחנו ממצדיקי הרבים
וחפצו בידנו יצליח אמן :

Revisto per mi gio: dom: vistorini
1609